

**VILNIAUS UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS TEISĖS IR CIVILINIO PROCESO KATEDROS**

Renaldo Budrio,
IV kurso, neak.sk.,
komercinės teisės
studijų atšakos studento

MAGISTRO DARBAS

*Įskaitymas kaip prievolės pasibaigimo pagrindas ir jo taikymas teismų
praktikoje.*

(A set-off as a ground for discharge of obligations and its application in court practice).

Vadovas: lekt. Egidijus Laužikas.
Recenzentas: asist. Jūratė Truskaitė.

Vilnius 2008

Turinys.

Ivadas.....	3
1. Įskaitymo instituto kilmė.....	6
2. Įskaitymo institutas – Europos teisėje.....	9
3. Įskaitymas kaip prievolės pasibaigimo pagrindas ir jo taikymo sąlygos:.....	11
3.1. Šalių reikalavimų priešpriešškumas.....	13
3.2. Šalių reikalavimų vienaarūšiškumas.....	16
3.3. Šalių reikalavimų vykdytinumas.....	18
4. Įskaitymo draudimai.....	20
5. Įskaitymo reglamentavimo problematiniai aspektai:.....	23
5.1. Įskaitymas bankroto ir nemokumo atvejais.....	23
5.2. Įskaitymas reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo atvejais.....	27
5.3. Sutartinis įskaitymas.....	30
5.4. Įskaitymo atgalinis veikimas.....	33
6. Įskaitymo tvarka.....	35
7. Įskaitymo įforminimas.....	37
Išvados.....	39
Literatūros ir teisės aktų sąrašas.....	41
Summary.....	44

Įvadas

Jau senovės Romos teisininkai žinojo tokį išpareigojimų panaikinimo būdą, kurį šiandien vadiname įskaitymu. Prievolės pabaiga ją įskaičius yra prievolės pasibaigimo būdas, naudojamas privatinėje teisėje ir įgyja vis didesnę ekonominę reikšmę, nes leidžia išvengti grynųjų pinigų panaudojimo bei paprasčiau likviduoti ūkio subjektų tarpusavio skolas. Institutas žinomas ir viešojoje teisėje. Reikia pažymėti, kad nors įskaitymo institutas vis dažniau taikomas privatinėje ir viešojoje teisėje, tačiau pats institutas teisės teorijoje ir jo taikymas teismų praktikoje nebuvo išsamiai aptartas. Ši spraga ir paskatino mus parašyti šį darbą.

Literatūra. Literatūra apie įskaitymo institutą labai negausi. Išsamiau įskaitymo institutas aptartas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaro VI dalyje.¹ Komentare, vadovaujantis Civilinio kodekso normomis, paliestos mūsų darbui svarbiausios temos: prievolės pabaiga įskaitymu, įskaitymo tvarka, įskaitymo draudimai, įskaitymas reikalavimo perleidimo atveju ir t.t. Vadovaujantis Civilinio kodekso straipsniais (6.130 – 6.140 str.) ir komentare pateiktais šių normų aiškinimais pagrįstas ir mūsų darbo turinys.

Informacijos aptariamai temai suteikė Mykolo Riomerio universiteto parašytas vadovėlis Civilinė teisė. Prievolių teisė.² Šiame vadovėlyje aptari - CK numatyti, bendrieji prievolės pabaigos būdai, taip pat aprašyti ir specialieji prievolių pabaigos būdai – įskaitymas bei novacija.

Įskaitymas kelių skolininkų ir kelių kreditorių atveju aptartas Valentino Mikelėno knygoje „Prievolių teisė I d.“³.

Aptariant įskaitymo instituto kilmės problematiką, reikšmingas Ipolito Nekrošiaus, Vytauto Nekrošiaus, Stasio Vėlyvio parašytas vadovėlis „Romėnų teisė“.⁴ Vadovėlis nurodo prievolės pasibaigimo būdus Romos teisėje, tarp kurių yra ir prievolės pasibaigimas įskaitymu (*compensatio*).

Apibendrintai reikia pasakyti, kad Lietuvos autorių – teisininkų įskaitymo institutas aptartas paviršutiniškai. Šiam institutui nebuvo skirta pakankamai dėmesio. Aptartos tiktai Civilinio kodekso mums pateiktos normos, nesigilinta kaip šios normos taikomos teismų praktikoje, neatskleista kaip šis institutas suvokiamas ir taikomas kitose valstybėse.

Darbui reikšmingi ir užsienio autorių parašyti vadovėliai. Šiuo atveju, norėtuši išskirti Zimmermanno R. parašytus darbus⁵, kuriuose ne tik aptiriamas pats įskaitymo institutas, bet

---

¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003.

² Civilinė teisė. Prievolių teisė. M. Riomerio universitetas. Vilnius: 2004.

³ Mikelėnas V. Prievolių teisė. I d. Vilnius: 2002, Justitia.

⁴ Nekrošius I. Nekrošius V. Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: 1999, Justitia.

nustatoma šio instituto kilmė bei analizuojamas įskaitymo instituto taikymas iki mūsų dienų. Apie įskaitymo institutą Anglijoje rašė Rory Derham.⁶

Kiti šaltiniai. Stengiantis kuo detaliau atskleisti mūsų nagrinėjamą temą neapsiribota tik specialiaja literatūra, tuo pačiu apžvelgti ir įvairūs kiti šaltiniai. Darbe naudotus šaltinius galima suskirstyti į tris grupes.

Pirmai grupei priskirčiau Lietuvos Respublikos teisės aktus. Svarbiausias įstatymas nagrinėjant įskaitymo institutą yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁷. Civilinis kodeksas naudojamas kaip pagrindinis norminis teisės šaltinis, kurio 6.130 – 6.140 straipsniai reglamentuoja įskaitymą, kaip vieną iš prievolės pasibaigimo pagrindų. Taip pat darbui svarbūs kiti įstatymai - Mokesčių administravimo įstatymas⁸, Įmonių bankroto įstatymas⁹, Įmonių restruktūrizavimo įstatymas¹⁰ ir t.t. Išsamesnis panaudotų įstatymų sąrašas pateiktas darbo gale.

Antra, išskirtumėme Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką. Kadangi darbe siekiama įvertinti ne tik teorinius, bet ir praktinius įskaitymo taikymo aspektus šis šaltinis labai svarbus.

Trečią šaltinių grupę priskirčiau užsienio ir lietuvių teisininkų parašytus straipsnius įskaitymo tematika. Informatyviausias mūsų tematikai buvo Драгунов В. straipsnis „Односторонний и договорный зачет: российская практика и международный опыт“¹¹, kuriame aptartas įskaitymo institutas tarptautiniu mastu. Kiti darbe panaudoti straipsniai nurodyti šaltinių ir literatūros sąrašė.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Šio darbo tikslas išsamiai aptarti įskaitymą, kaip prievolės pasibaigimo pagrindą bei panagrinėti šio instituto taikymą Lietuvos Respublikos teismuose. Šiam tikslui pasiekti išsikėlėme tokius uždavinius:

1. Išsiaiškinti kokia yra įskaitymo instituto kilmė.
2. Aptarti normas (CK 6.130 – 6. 140 str.) reglamentuojančius įskaitymą.
3. Nustatyti kaip įskaitymo institutas taikomas teismuose.
4. Paanalizuoti tam tikrus įskaitymo taikymo problematinius klausimus.
5. Parodyti kaip įskaitymo institutas suvokiamas ir taikomas kitose valstybėse.

Darbe panaudoti metodai. Darbe naudoti aprašomasis, tiriamas, lyginamasis, lingvistinis, loginis, istorinis ir teologinis metodai:

---

⁵ Zimmermann R. Roman Law, Contemporary Law, European Law. The Civilian Tradition today. OXFORD UNIVERSITY press, 2001. Zimmermann R. The Law of obligations. Roman Foundations of the Civilian tradition. Juta & Co, LTD.

⁶ Derham R. The Law Of Set-Off. Third edition. OXFORD, 2003.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74.

⁸ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. IX-2112.

⁹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. IX – 216.

¹⁰ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-218.

¹¹ Драгунов В. Односторонний и договорный зачет: российская практика и международный опыт

- Lyginamasis metodas reikalingas lyginant teisės normas ir teismų praktiką tarpusavyje.
- Loginis metodas pasitelkiamas atskleidžiant loginę tam tikrų nuostatų, teiginių prasmę, apibendrinant ir darant išvadas.
- Tiriamuoju metodu naudojame aiškinantis atskirų CK nuostatų reikšmę viso CK kontekste.
- Istorinis metodas mums padeda nustatyti įskaitymo instituto kilmę.
- Teologinis tyrimo metodas mums padeda atskleisti įstatymo leidėjo tikslus konkrečioje teisės normoje ar institute.
- Lingvistinis metodas padeda mums nustatyti gramatinę sąvokų prasmę.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirma dalis yra įvadas. Įvade pabrėžiamas mūsų temos aktualumas. Įvade aptariami svarbiausia mūsų darbe naudota literatūra bei kiti šaltiniai. Šioje dalyje taip pat yra suformuluoti svarbiausi šio darbo tikslai bei pasiremiant darbo tikslais išsikelti tam tikri uždaviniai, nurodomi darbo tyrimo metodai, darbo struktūra.

Antra dalis - tai dėstymas. Antroje dalyje yra išsiaiškinama įskaitymo instituto kilmė, nurodomi tam tikri Romos teisės įtakoje susiformavę įskaitymo instituto taikymo tipai Europoje. Taip pat antroje dalyje aptariamas pats įskaitymo institutas bei jo taikymo sąlygos. Toliau darbe analizuojami įskaitymo instituto taikymo problematiniai aspektai - įskaitymas bankroto, reikalavimo perleidimo bei skolos perkėlimo atvejais. Visos Europos teisinės sistemos pripažįsta sutartinio įskaitymo institutą, todėl ir mūsų darbe skiriamas skyrelis šiai temai aptarti. Paskutinės darbo temos skirtos įskaitymo tvarkai bei įskaitymo įforminimui aptarti.

Trečia dalis – tai išvados. Darbas baigiamas šaltinių ir literatūros sąrašu bei santrauka anglų kalba.

Įskaitymo instituto kilmė

Civilinio kodekso VI knygos IX skyriuje reglamentuota prievolių pabaiga. Teisės teorijoje išskiriami bendrieji prievolių pabaigos pagrindai, t.y. nurodyti bendrieji prievolių pabaigos juridiniai faktai, kuriems esant prievolė baigiasi: prievolės pabaiga įvykdžius (6.123 str.), suėjus naikinamajam terminui (6.124 str.), šalims susitarus (6.125 str.), šalims sutapus (6.126 str.), kai neįmanoma prievolės įvykdyti (6.127 str.), mirus fiziniam asmeniui arba likvidavus juridinį asmenį (6.128 str.), skolininką atleidus nuo prievolės įvykdymo (6.129 str.).¹² Teisės teorija taip pat išskiria ir specialiuosius prievolių pabaigos pagrindus: įskaitymą, kaip prievolės pabaigos pagrindą (6.130 – 6.140 str.) bei prievolės pabaigą novacijos pagrindu (CK 6.141 – 6.144 str.).¹³ Prievolių pasibaigimo būdai Lietuvoje pateikti mums 1 lentelėje.

PRIEVOLIŲ PASIBAIGIMO BŪDAI LIETUVOS TEISĖJE.		
Prievolės įvykdymas	Suėjus naikinamajam terminui	Šalims susitarus
Šalims sutapus	Negalėjimas prievolės įvykdyti	Fizinio asmens mirtis arba juridinio asmens likvidavimas
Skolininko atleidimas nuo skolos	Įskaitymas	Novacija

1 lentelė. Prievolių pasibaigimo būdai pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą.

Galime išskirti šiuos prievolių pasibaigimo būdus Romos teisėje: prievolės įvykdymas, įskaitymas, novacija, šalių susitarimas arba vienasmenišką kreditoriaus veiksmą, skolininko ir kreditoriaus sutapimą, negalimumą įvykdyti, šalies mirtis (2 lentelė.).

¹² Civilinė teisė. Prievolių teisė. M. Riomerio universitetas. Vilnius: 2004. p. 88.

¹³ Ten pat. p. 89.

PRIEVOLIŲ PASIBAIGIMO BŪDAI ROMOS TEISĖJE.		
Prievolės įvykdymas (solutio)	Prievolių įskaitymas (compensatio)	Novacija (novatio)
Atleidimas nuo skolos (remissio debiti)	Skolininko ir debitoriaus sutapimas (confusio)	Negalėjimas įvykdyti prievolės
	Šalies mirtis	

2 lentelė. Prievolių pasibaigimo būdai Romėnų teisėje.

Kaip matome iš pateiktų lentelių (1, 2 lentelės) daugelis prievolės pasibaigimo pagrindų, taikomų Romos teisėje, būdingi ir šiuo metu galiojančiai teisei. Mūsų darbui svarbiausias prievolės pasibaigimo būdas įskaitymas. Įskaitymas, kaip tam tikras institutas, sutinkamas jau senovės Romos teisėje.

Taigi jau senovės Romos teisininkai žinojo tokį išsipareigojimų panaikinimo būdą, kurį šiandien vadiname įskaitymu. Prievolių įskaitymas (*compensatio*) – kai kreditorius turi reikalavimą skolininkui, o skolininkas – kreditoriui, tam tikromis sąlygomis ta šių reikalavimų dalis, kur jie viens kitą padengia, laikomi įvykdyta ir priklauso išieškoti tik likutį. Toks prievolės pasibaigimo būdas Romos teisėje vadinamas *compensatio* - įskaitymas.¹⁴

Tiesa iš pradžių Romoje įskaitymas atsirado ne kaip prievolių pasibaigimo būdas, o kaip teismo proceso supaprastinimo priemonė. Įskaitymas pradėtas taikyti tik atsiradus formuliariniam procesui. Iki tol priešiniai ieškiniai nejungti. Dažniausiai prievolės įskaitymas buvo taikomas bankininko ieškiniui keliems skolininkams.¹⁵

Justiniano kodifikuota teisė nustatė prievolių įskaitymo sąlygas, pagal kurias galėjo būti įskaityti tik priešiniai, galiojantys, vienu metu, subrendę (suėjęs mokėjimo terminas), neginčijami reikalavimai. Pažymėtina, kad tokios prievolių įskaitymo sąlygos išliko iki mūsų dienų ir taikomos dabartinėje teisėje.

Tiek modernioje, tiek Romos teisėje įskaitymas yra vienas iš įdomiausių prievolių pasibaigimo pagrindų ir tuo pačiu patogiausias išskolinimų panaikinimo būdas. Modernios teisės sistemos pasiremamos Romos teise įskaitymo institutą taiko skirtingai. Dar viduramžiuose

¹⁴ Nekrošius I. Nekrošius V. Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: 1999, Justitia. p. 228.

¹⁵ Ten pat. p. 228.

pasinaudojant Romos teise išsiskyrė tam tikri skirtingi įskaitymo instituto taikymo aspektai. Europoje galima išskirti du skirtingus įskaitymo instituto taikymo būdus. Kaip pirmo modelio valstybė gali būti išskirta Prancūzija. Prancūzijoje¹⁶ įskaitymas taikomas automatiškai (*ipso iure*), t.y. kai tik reikalavimai tampa vykdytini ir jie yra vienas prieš kitą bei priešpriešiniai jie yra įskaitomi automatiškai, nėra reikalingas šalies pranešimas apie įskaitymą. Visai priešinga praktika ir reglamentavimas yra kito modelio valstybėse. Vokietija gali būti kaip tokios praktikos pavyzdys - įskaitymas šioje šalyje galimas tik pranešus kitai šaliai.¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.131 straipsnis nustato, kad įskaitoma pranešant apie tai kitai prievolės šaliai. Abu šie nurodyti įskaitymo būdai buvo žinomi Romos teisėje. Pavyzdžiui.: Justiniano kodifikuota teisė numatė automatišką įskaitymą *ipso iure*.¹⁸ Įskaitymo įvairovė paskatino mus parašyti sekantį skyrelį - Įskaitymo institutas Europos teisėje.

Apibendrinant galima pasakyti, kad įskaitymo instituto kilmė sietina su senovės Romos laikais. Romos teisė numatė daugelį prievolės pasibaigimo pagrindų, kurie yra taikomi ir šiandien. Svarbiausias mums įskaitymas kaip prievolės pasibaigimo pagrindas, kurį taip pat numatė Romos teisė. Įskaitymo institutas vienas iš pavyzdžių kaip mūsų moderni teisė iki šiol įtakota Romos teisės. Neatsitiktinai, kai kuriose valstybėse iki šiol kalbant apie įskaitymo institutą vartojamas terminas *compensatio*. Pavyzdžiui Prancūzijoje, Olandijoje, Italijoje.¹⁹

Kadangi šio tyrimo objektas nėra Romėnų įskaitymo instituto ir modernios teisės šio instituto palyginimas, netikslinga plėtoti šios temos giliau. Įskaitymo institutą modernioje ir Romėnų teisėje aptaria bei palygina autorius Reinhardas Zimmermannas.²⁰

---

¹⁶ Zimmermann R. The Law of obligations. Roman Foundations of the Civilian tradition. Juta & Co, LTD. p. 760.

¹⁷ Ten pat. p. 760.

¹⁸ Zimmermann R. Roman Law, Contemporary Law, European Law. The Civilian Tradition today. OXFORD UNIVERSITY press, 2001. p. 118.

¹⁹ Драгунов В. Односторонний и договорный зачет: российская практика и международный опыт.

²⁰ Zimmermann R. Roman Law, Contemporary Law, European Law. The Civilian Tradition today. OXFORD UNIVERSITY press,

Įskaitymo institutas – Europos teisėje.

Kontinentinės Europos teisės modelis buvo sukurtas pasiremiant Romos teise. Taip pat pasiremiant Romos teise, kontinentinės Europos šalys taiko ir mūsų aptariamą įskaitymo institutą. Visiškai priešingai įskaitymo institutas suvokiamas ir taikomas Anglijos teisėje.

Pasiremiant kontinentinių valstybių Prancūzijos ir Vokietijos bei Anglijos teise parašytas šis skyrelis. Skyrelio tikslas supažindinti ir atskleisti mums įskaitymo instituto taikymo įvairovę Europos teisės sistemose. Mūsų išvardintose valstybėse įskaitymo institutas suvokiamas ir taikomas skirtingai. Pažymėtina, kad nors šiose teisinėse sistemose įskaitymo institutas taikomas skirtingai, tačiau tam tikri bruožai yra vienodi ir verta juos išskirti:

- Visos mūsų minimos teisinės sistemos (Anglų, Prancūzų, Vokiečių) pripažįsta, jog esant tam tikroms aplinkybėms, skolininkas gali panaikinti kreditoriaus reikalavimą jeigu pats turi priešpriešinį reikalavimą kreditoriui. Kitaip tariant, visos mūsų minimos teisės sistemos pripažįsta įskaitymo institutą.
- Pagrindinė įskaitymo funkcija aptariamose valstybėse yra dviejų reikalavimų (skolininko ir kreditoriaus) panaikinimas. Panaikinimas galimas jeigu reikalavimai tolygūs, jei ne - galimas dalinis įskaitymas.
- Visos aptariamos teisės sistemos leidžia sutartinį įskaitymą, kai dvi šalys susitaria panaikinti abipusius reikalavimus. Reikia pasakyti, kad sutartinis įskaitymas nėra numatytas įstatymuose ar šalių kodeksuose, tačiau toks įskaitymas galimas pasiremiant sutarčių laisvės principu. Mūsų darbe sutartinis įskaitymas aptiriamas plačiau skyrelyje – sutartinis įskaitymas.
- Įskaitymo institutas ypatingai plačiai naudojamas praktikoje, kadangi padeda išvengti grynųjų pinigų panaudojimo bei paprasčiau likviduoti ūkio subjektų tarpusavio skolas.
- Pabrėžtina, kad nors įskaitymo institutas vienas iš įdomiausių ir praktikoje itin dažnai naudojamas prievolių pasibaigimo pagrindas, tačiau šis institutas Europos valstybėse nesusilaukė didelio mokslinio susidomėjimo.²¹ Tačiau šiuo metu pastebimas vis didesnis dėmesys šiam institutui Europoje, ypatingai Anglijoje. Šiuo atveju galėtume išskirti Derhamo darbus parašytus įskaitymo tematika.²² Tačiau šioje valstybėje

---

²¹ Zimmermann R. Comparative Foundation of a European Law of set-off and prescription. Cambridge University Press, 2000. p. 48.

²² Derham R. The Law Of Set-Off. Third edition. OXFORD, 2003.

įskaitymo institutas reglamentuojamas kitaip negu kontinentinėje Europoje. Menkas mokslinis susidomėjimas šiuo institutu Lietuvoje paskatino parašyti mus šį darbą.

Aukščiau išvardinti įskaitymo instituto bruožai būdingi visoms Europos teisinėms sistemoms, tačiau daugelyje valstybių šis institutas taikomas skirtingai. Atsižvelgiant į tai: ar įskaitymas materialinės, ar procesinės teisės dalis, galime išskirti šiuos tris įskaitymo instituto taikymo modelius:

- Romėnų – germanų šalyse (Vokietija) įskaitymas yra materialinės teisės dalis. Šių šalių teisės normos reglamentuoja, kad įskaitymui reikalingas vienos šalies pareiškimas ir nebūtinai teismo patvirtinimas, kad būtų galima įskaitymo teisė. Šitoks įskaitymo instituto taikymas dar būdingas Olandijai, Šveicarijai.
- Prancūzijos teisėje įskaitymo institutas taip pat yra materialinės teisės dalis. Skirtingai negu vokiečių teisėje nereikalingas joks šalies pareiškimas apie įskaitymą, o įskaitymas įvyksta automatiškai (*ipso iure*), kai tik galimos visos įskaitymo sąlygos. Identiškai įskaitymas reglamentuojamas tokiose valstybėse kaip Belgija, Liuksemburgas.
- Anglijos teisėje įskaitymo institutas yra procesinės teisės dalis. Įskaitymas galimas tik tai teisminiame procese. Pareiškimas apie įskaitymą ne teisminiu keliu neturi galios ir nenutraukia prievolės. Toks įskaitymo būdas dar naudojamas Australijoje.²³

Lietuvoje įskaitymas yra materialinės teisės dalis. Mūsų Civilinis kodekso 6.131 straipsnis reglamentuoja, kad įskaitymas yra galimas vienos šalies pareiškimu. Taigi Lietuvos teisės reglamentuojamas įskaitymas panašiausias į mūsų aptartą germanų – romėnų modelį.

Šio darbo tikslas aptarti įskaitymą, kaip vieną ir prievolės pasibaigimo būdų Lietuvos teisėje bei nustatyti tam tikras šio instituto taikymo teismuose ypatybes. Sekančiame skyrelyje aptariamas įskaitymo institutas ir jo taikymo sąlygos.

---

²³ Владимир Драгунов. Односторонний и договорный зачет: российская практика и международный опыт.

Įskaitymas kaip prievolės pasibaigimo pagrindas ir jo taikymo sąlygos

Įskaitymo institutas buvo reglamentuojamas jau senajame 1964 metų Civiliniame kodekse. Tačiau įskaitymo institutas šiame kodekse buvo reglamentuotas nepakankamai, jam skirti tik keturi šio kodekso straipsniai (244 – 247 str.). 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui įskaitymo institutas reglamentuotas aiškiau ir išsamiau. Šio instituto reglamentavimui skirti Civilinio kodekso 6.130 – 6.140 straipsniai. Šių straipsnių aptarimas bei jų aiškinimas ir taikymas teismuose - mūsų darbo tikslas.

Civilinio kodekso 6.130 straipsnis numato prievolės pasibaigimą įskaitymu. Tokia prievolė baigiasi, kai įskaitomas priešpriešinys vienarūšis reikalavimas, kurio terminas suėjęs arba kurio terminas nenurodytas arba apibūdintas pagal pareikalavimo momentą. Prievolės pabaiga ją įskaičius yra prievolės pasibaigimo būdas, kuris plačiai naudojamas privatinėje teisėje bei išskirtina šio būdo ekonominė reikšmė, kadangi šis institutas leidžia išvengti grynųjų pinigų panaudojimo bei paprasčiau likviduoti ūkio subjektų tarpusavio skolas. Tačiau reikia paminėti, kad įskaitymo institutas žinomas ne tik privatinėje teisėje, jisai žinomas ir viešojoje teisėje. Pavyzdžiui, mokesčių administravimo įstatymo 78 straipsnis numato galimybę įskaityti reikalavimus, susijusius su mokesčių mokėjimu.²⁴ Tačiau komentuojamos CK normos tokiems santykiams taikomos tik tiek, kiek jų nereglamentuoja viešoji teisė.²⁵

Civilinio kodekso 6.130 straipsnis apibrėžia sąlygas, kada gali būti taikomas įskaitymas. Pirma, galima įskaityti, kai prievolės šalis sieja abipusės teisės ir pareigos, t.y. skolininkas yra ir kreditorius, o kreditorius – ir skolininkas. Antra, šalių reikalavimai turi būti vienarūšiai. Trečia, vienas reikalavimas turi visiškai ar iš dalies padengti kitą. Ketvirta, abu reikalavimai turi galioti. Penkta, abu reikalavimai turi būti vykdytini. Šešta, šalių reikalavimai turi būti priešpriešiniai. Septinta, abu reikalavimai turi galioti ir būti apibrėžti.²⁶ Taigi esant šioms sąlygoms gali būti taikomas įskaitymas ir prievolė tokių būdu pasibaigia. Šios sąlygos turi būti tikrinamos, kai dėl įskaitymo galimumo ar pagrįstumo sprendžia teismas.

Analizuojant teismų praktiką, galima pastebėti, kad įmonės ar fiziniai asmenys, norėdami likviduoti tarpusavio įsiskolinimus, gana dažnai taiko šį prievolių pasibaigimo pagrindą, tačiau ne

²⁴ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. IX-2112.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 173.

²⁶ Ten pat. p. 173.

visada teisingai. Prievolių įskaitymo esmę galima iliustruoti šiuo pavyzdžiu. Įmonė A, vadovaudamasi sudaryta sutartimi, įmonei B pristatė produkciją, kurių bendra vertė - 15000 litų. Tuo pačiu įmonė B įmonei A suteikė paslaugų už 7 000 litų. Taigi susiklosto padėtis, kad įmonės B įsiskolinimas įmonei A sudaro 15 000 litų, o įmonės A įsiskolinimas sudaro 7 000 litų. Taikydama prievolių įskaitymo institutą, įmonė A išsiunčia įmonei B pareiškimą dėl tarpusavio reikalavimų įskaitymo. Įskaičius susiklosto visai nauja padėtis – įmonės A skola įmonei B panaikinama, o įmonė B pastarajai lieka skolinga 8 000 litų. Taigi atlikus įskaitymą baigiasi įmonės A prievolė sumokėti įmonei B už paslaugas, o įmonės B įsiskolinimas sumažėja A skolos dydžiu. Apibendrinant šį pavyzdį ir vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.130 straipsnio nuostatomis, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, galima konstatuoti, kad šalys norinčios įskaityti savo prievoles, turi įvykdyti šias sąlygas:

- Kreditoriaus ir skolininko reikalavimai turi būti priešpriešiniai, tai yra kreditorius turi būti skolininkas skolininko atžvilgiu, o skolininkas kreditoriumi kreditoriaus atžvilgiu. (A skolingas B tam tikrą pinigų sumą ir B skolingas A tam tikrą sumą pinigų).
- Priešpriešiniai reikalavimai turi būti vienaarūšiai. (A ir B skolingi pinigų sumą, todėl reikalavimai vienaarūšiai).
- Pagal kiekvieną reikalavimą turi būti suėjęs terminas arba reikalavimo terminas nenurodytas ar apibrėžtas pareikalavimo momentu.

Teismų praktika konstatavo, kad prievolė baigtusi įskaitymu yra būtinos visos šios nurodytos sąlygos.²⁷ Reikia pažymėti, kad aukščiau nurodytos sąlygos yra būdingos daugelio valstybių teisei ir tik esant šioms sąlygoms - galima įskaitymo teisė. Pavyzdžiu.: Rusijos teisė taip pat numato, kad prievolė gali būti baigiama įskaitymu, kada šalis sieja priešpriešiniai santykiai, šalių reikalavimai yra vienaarūšiai bei vykdytini.²⁸

Išsamiau šios įskaitymui taikyti reikalingos sąlygos aptariamose sekančiuose skyreliuose.

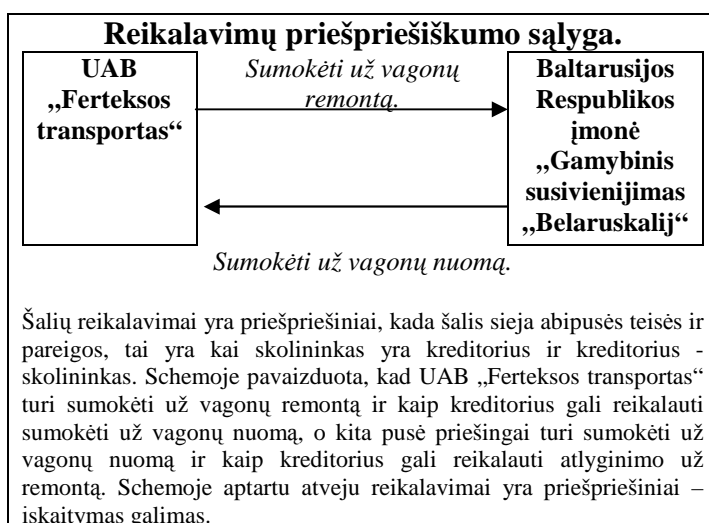
²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. rugsėjo 24 d. nutartis c. b. ŽŪB "Pajiešmeniai" v. D.Valeckienės įmonė, Nr. 3K-3-858/2003, kat. 36.2, 45.1;

²⁸ Гражданское право. Том 1. Учебник. Издан. 4 (под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого). Москва: Проспект, 2000.

Šalių reikalavimų priešpriešškumas

Kaip jau minėjome, jau Justinianas numatė šias prievolių pasibaigimo įskaitymu sąlygas: 1) reikalavimų priešpriešškumas; 2) reikalavimų vienaarūšiškumas, 3) reikalavimų vykdytinumas.

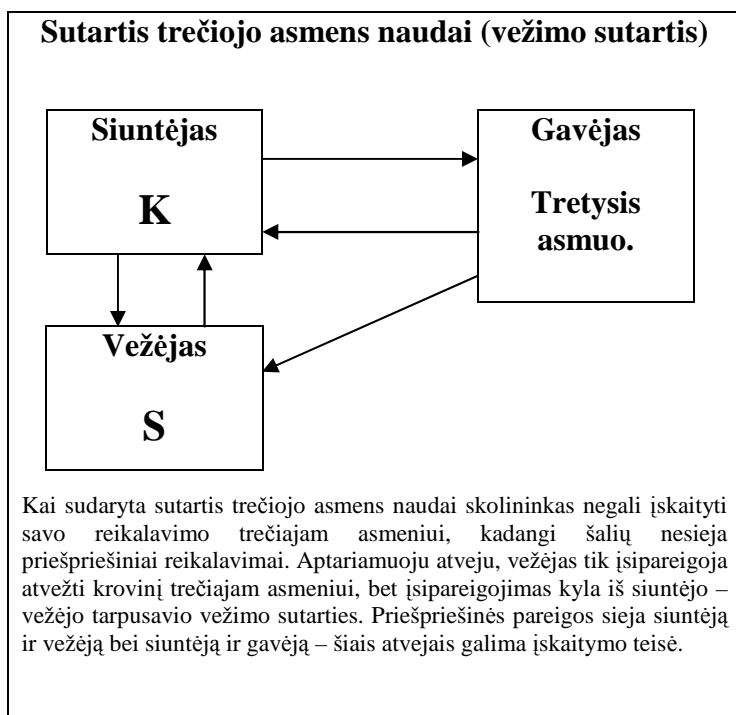
Taigi, jau pirmoji, Romos teisėje žinoma įskaitymo taikymo sąlyga buvo šalių reikalavimų priešpriešškumas. Lietuvos teismai šalių reikalavimų priešpriešškumo sąlygą taiko teisingai, nepasitaiko netinkamo priešpriešškumo sąlygos aiškinimo ir taikymo. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 metais nagrinėjo ieškovo UAB „Ferteksos transportas“ kasacinį skundą, o atsakovas buvo Baltarusijos Respublikos įmonė „Gamybinis susivienijimas „Belaruskalij“, dėl skolos priteisimo.²⁹ Nagrinėjamu atveju atsakovas pagal geležinkelio vagonų nuomos sutartį buvo skolingos ieškovui apytikriai 300 000, ieškovas pagal tą pačią sutartį už atsakovo atliktus vagonų remonto darbus buvo skolingas apytikriai 350 000. Aptariamuoju atveju, teismas neleido atsakovui įskaityti savo skolos, kadangi reikalavimų dydžiai nebuvo tinkamai nustatyti žemesnės grandies teismuose. Tačiau iš pateikto pavyzdžio matome, kad šalys turėjo viena kitai priešpriešinius reikalavimus kylančius iš tos pačios sudarytos vagonų nuomos sutarties. Šiuo atveju tiek ieškovas, tiek atsakovas yra ir skolininkas, ir tuo pačiu kreditorius. Taigi šalių reikalavimų priešpriešškumo sąlyga reiškia, kad įskaitymas galimas tik tada, kada šalis sieja abipusės teisės ir pareigos, t.y. skolininkas yra ir kreditorius, o kreditorius ir skolininkas. (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Reikalavimų priešpriešškumo sąlyga.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. UAB „Ferteksos transportas“ v. BR Į „Gamybinis susivienijimas „Belaruskalij“, Nr. 3K-3-624/2006, kat. 35.4, 40.2, 99.5;

Mūsų aukščiau aptartu atveju, priešpriešiniai šalių reikalavimai atsirado iš tos pačios sutarties. Pabrėžtina, kad šalių tarpusavio priešpriešiniai santykiai gali susiklostyti esant ir dviem skirtingom sutartim arba sutarčiai ir kelioms prievolėms, t.y. nesvarbu koku pagrindu tie reikalavimai atsirado. Svarbu, kad šalys viena kitai būtų ir skolininkas, ir kreditorius, toks reikalavimai būtų vienaarūšiai ir vykdytini – tada galima įskaitymo teisė. Taigi įskaitymo atsiradimo teisei neturi reikšmės prievolių atsiradimo pagrindas – vienos šalies prievolė gali būti atsiradusi iš delikto, kitos iš sutarties ir t.t.

4 lentelė. Sutartis trečiojo asmens naudai (vežimo sutartis).

Nagrinėjant reikalavimų priešpriešškumo temą svarbu aptarti CK 6.139 straipsnį. Šis straipsnis nustato, kad trečiojo asmens naudai prisiėmęs prievolę asmuo neturi teisės įskaityti į ją reikalavimą, kurį jis turi kitai prievolės šaliai. Ši norma nustato atvejus, kai skolininkas privalo įvykdyti prievolę ne kreditoriui, o trečiajam asmeniui, kuris tuo tarpu nėra prievolės šalis. Tokios prievolės gali atsirasti iš sutarties trečiojo asmens naudai. Pavyzdžiui.: vežimo sutartimi vežėjas išpareigoja pristatyti krovinį trečiajam asmeniui. Tačiau tokiais atvejais trečiasis asmuo nėra prievolės šalis, juos su vežėju nesieja priešpriešiniai reikalavimai, todėl 6.139 straipsnyje numatytais atvejais, vežėjas negalėtų įskaityti savo reikalavimo trečiajam asmeniui. Šiuo atveju priešpriešiniai reikalavimai sieja krovinio siuntėją ir krovinio vežėją bei krovinio siuntėją ir krovinio gavėją – tik šiais minėtais atvejais galimas įskaitymas. (žr. Lentelė 4.)

Svarbu aptarti ir CK 6.51 straipsnį, kuris numato trečiojo asmens teisę įvykdyti prievolę už skolininką. Toks trečiojo asmens prievolės įvykdymas, priešingai negu CK 6.50 straipsnyje, skirtas ne skolininko, o trečiojo asmens interesam apsaugoti. Aptariamąsios normos atveju, trečiasis asmuo turi tam tikrų interesų į skolininko turtą. Pavyzdžiui.: trečiasis asmuo nuomoja skolininko turtą arba yra suinteresuotas pirkti skolininkui priklausantį turtą. Ir kada kreditorius reikalauja išieškoti iš skolininko turto, trečiasis asmuo gali netekti tam tikrų teisių (nuomos) arba netekti galimybės ar teisės įsigyti tokį turtą. Aptariamuoju atveju tretysis asmuo turi interesą, kad kreditoriaus reikalavimu nebūtų išieškoma iš skolininko turto. Įstatymas suteikia trečiajam asmeniui teisę, kad nebūtų išieškojimo iš skolininko turto, įvykdyti prievolę už skolininką. (CK 6.51 straipsnis). Beje tokiu atveju nereikalingas skolininko sutikimas ir įstatyme nustatyta kreditoriaus pareiga priimti tokį įvykdymą. To pačio CK 6.51 straipsnio antra dalis nustato, kad trečiasis asmuo tenkindamas kreditoriaus reikalavimą gali įskaityti - vadovaudamasis CK 6.130 – 6.140 straipsniais. Tačiau įskaitymas galimas tik tuo atveju, jeigu kreditorius ir trečiasis asmuo turi tam tikrus priešpriešinius reikalavimus (CK 6.51 str. 2 dalis). Aptariamuoju atveju kreditorius turi reikalavimo teisę, kadangi tretysis asmuo įsipareigoja įvykdyti prievolę už skolininką, o štai trečiojo asmens teisės susijusios su kreditoriumi turi atsirasti visiškai iš kitų santykių., t.y. iš kitos sutarties, prievolės, ar delikto ir t.t. Manytina, kad praktikoje retai kada susiklosto tokie sudėtingi, ką tik aptarti santykiai.

CK 6.50 straipsnis iš esmės reglamentuoja panašius santykius kaip ir CK 6.51 straipsnis. CK 6.50 straipsnis nustato trečiojo asmens teisę įvykdyti prievolę už skolininką. Toks įvykdymas galimas tik skolininko sutikimu, jo prašymu arba trečiojo asmens iniciatyva, bet skolininko sutikimas būtinas. Trečiajam asmeniui, įvykdžiusiam prievolę, pereina kreditoriaus teisės susijusios su skolininku. Tuo tarpu – CK 6.50 straipsnis nenumato įskaitymo teisės. Kadangi CK 6.50 ir CK 6.51 straipsnis reglamentuoja panašius santykius., t.y. trečiojo asmens teisę įvykdyti prievolę už skolininką ir šios normos skiriasi tik todėl, kad CK 6.51 straipsniu apribojama skolininko teisė, vadovaujantis trečiojo asmens interesais, prieštarauti prievolės įvykdymui, manytina, kad įskaitymas turėtų būti galimas ir CK 6.50 straipsnio atveju. Aišku, ir šiuo atveju, kreditorių ir trečiąjį asmenį turėtų sieti priešpriešiniai, vienaarūšiai ir vykdytini reikalavimai. Manytina, kad CK 6.50 straipsnio atveju naujasis skolininkas gali prieš kreditorių panaudoti visus atsikirtimus, kuriuos būtų galėjęs panaudoti senasis skolininkas.

Svarbu paminėti, kad šalių priešpriešiniai reikalavimai gali susiklostyti ne tik tarp vieno skolininko ir vieno asmens. CK 6.137 straipsnis reglamentuoja įskaitymą, kelių skolininkų ir kelių kreditorių atveju. Tokie santykiai gali susiklostyti šalių solidariosios ir daliosios prievolių atvejais. CK 6.137 straipsnio 1 dalis nustato, kad solidariają prievolę turintis skolininkas negali reikalauti įskaityti tai, ką kreditorius skolingas kitam bendraskoliui, išskyrus savo solidariosios prievolės dalį.

Taigi šis straipsnis reiškia, kad solidarūs bendraskolis gali panaudoti prieš kreditorių tiek savo įskaitymo teisę, tiek kitam bendraskoliui priklausančią teisę, bet tik tiek, kiek sudaro įskaitymo teisę turinčio bendraskolio solidariosios skolos dalis.³⁰ Beje ši taisyklė taikoma ir esant kreditorių daugumai.

CK 6.137 straipsnio 2 dalis nustato, kad skolininkas (tiek kai prievolė solidarioji, tiek kai ji dalomoji) negali reikalauti vienam iš solidariojo reikalavimo teisę turinčių kreditorių įskaityti tai, ką skolininkui yra skolingas kitas kreditorius, išskyrus pastarojo solidariojo reikalavimo dalį. Pavyzdžiui, dviejų solidariųjų kreditorių – A ir B – solidarioji reikalavimo teisė yra 10 000 litų (kiekvieno teisė sudaro po 5000 litų). A savo ruožtu skolingas skolininkui 5000 litų, o B 1000 litų. A pareiškia ieškinį dėl prievolės įvykdymo. Aptariamuoju atveju skolininkas dėl A ir B gali pasinaudoti įskaitymo teise – įskaityti 1000 litų bei 5000 litų reikalavimą, t.y. pasinaudoti įskaitymu 6000 litų bet ne 7000 litų reikalavimą, kadangi A skola, viršijanti jo reikalavimo teisės dalį, negali būti panaudota prieš B.³¹

Apibendrinant reikia pasakyti, kad šalių reikalavimo priešpriešškumo sąlygą teismai taiko teisingai. Šalių reikalavimų priešpriešškumo sąlyga reiškia, kad šalis sieja abipusės teisės ir pareigos, skolininkas tuose pačiuose santykiuose yra ir kreditorius, o kreditorius ir skolininkas. Reikia pabrėžti, kad šalių reikalavimų priešpriešškumo sąlyga nėra absoliuti. Įstatymas ar šalių tarpusavio sutartis gali numatyti išimtis, kada šalys gali nesivadovauti priešpriešškumo sąlyga. Tokios išimtys sietinos su 6.136 straipsniu, kuriame numatytas įskaitymas reikalavimo perleidimo atveju bei sutartiniu įskaitymu. Įskaitymas reikalavimo perleidimo atveju bei sutartinis įskaitymas aptariamas kituose darbo skyreliuose.

Šalių reikalavimų vienaarūšiškumas

CK 6.130 straipsnio pirmoje dalyje nustatyta, kad vienas iš prievolės pasibaigimo būdų įskaitymas. Pagal šią normą prievolė baigiasi, kai įskaitomi priešpriešiniai vienaarūšiai reikalavimai, kurių terminai suėję, arba kurių terminai nenurodyti arba apibūdinti pagal pareikalavimo momentą. Iš šios normos turinio matyti, kad viena iš sąlygų įskaitymui taikyti yra tai, kad priešpriešiniai reikalavimai būtų vienaarūšiai.

---

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 178.

³¹ Mikelėnas V. Prievolių teisė. I d. Vilnius: 2002, Justitia. p. 140.

Pasitaikydavo atvejų kai žemesnės pakopos teismai (apygardų, apylinkių, apeliaciniai) klaidingai aiškino sąvoką „vienarūšiai reikalavimai“. Vienarūšių reikalavimų samprata suformuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir šis teismas konstatavo, kad sąvoka „vienarūšiai reikalavimai“ yra taikytina ne prievolės rūšiai, o prievolės objektui.³² Civilinės teisės objektų sąvoka pateikta mums CK 1.97. straipsnyje – civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veikslių rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Taigi jeigu prievolės objektai yra vienarūšiai galima taikyti įskaitymą. Pavyzdžiui, abiejų prievolių dalykas yra perduoti tam tikrą sumą arba atlikti vienarūšes paslaugas, perduoti tos pačios rūšies daiktus ir panašiai. Ir atvirkščiai negalima įskaityti, jeigu vienos šalies pareiga yra perduoti pinigus, o kitos – teikti paslaugas.

Dar 2006 metais pirmos instancijos ir apeliacijos teismai neteisingai taikė šalių reikalavimų vienarūšiškumo sąlygą, kadangi manė, kad piniginis reikalavimas ir nuostoliai atsiradę iš tos pačios sutarties nėra vienarūšiai reikalavimai. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad šalių reikalavimai yra atsiradę iš tos pačios subrangos sutarties, ir tiek nuostoliai ir atlyginimas už rangos darbus yra piniginiai reikalavimai ir jie gali būti įskaityti. Teismas dar kartą pažymėjo, kad: „sąvoka „vienarūšiai reikalavimai“ yra taikytina ne prievolės rūšiai, o prievolės objektui.“³³

Kadangi sąvoka „vienarūšiai reikalavimai“ yra taikomi ne prievolės rūšiai, o prievolės objektui, nėra kliūčių įskaityti reikalavimų kurie atsirado iš skirtingų sutarčių, arba iš sutarties ir nesutartinės prievolės. Svarbiausia, kad prievolės objektai būtų vienarūšiai, prievolės jau vykdytinios ir asmenys viens kitam tuo pačiu būtų ir kreditorius, ir skolininkas (reikalavimai priešpriešiniai).

Taigi abu įsipareigojimai turi būti vienarūšiai. Kaip vienarūšio reikalavimo pavyzdys gali būti, kad A skolingas B tam tikrą kiekį grūdų, B taip pat skolingas A grūdus. Šis nepiniginio pobūdžio įskaitymas galimas, kadangi tenkinamas vienarūšiškumo reikalavimas. Tačiau reikia pažymėti, kad įskaitymo institutas daugelyje šalių dažniausiai taikomas įskaitant piniginius reikalavimus. Anglų teisėje įskaitymas galimas tik įskaitant piniginius reikalavimus.³⁴ Tam tikri praktiniai sunkumai galimi įskaitant priešingų valiutų sumas. Kyla klausimas ar apskritai toks įskaitymas galimas?

---

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. *Specialios paskirties AB „Šiaulių energija“ v. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija atstovaujama AB „Turto bankas“*, Nr. 3K-3-699/2002, kat. 31.4, 31.5, 32.1,36.2;

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 15 d. nutartis c. b. *UAB „Bonitana“ v. UAB „Vilkma“*, Nr. 3K-3-199/2006, kat. 40.2, 50.1;

³⁴ Derham R. *The Law Of Set-Off*. Third edition. OXFORD, 2003. p. 1.

Pavyzdžiui.: Vokiečių teisėje skirtingų valiutų skolos nepripažįstamos vienuose.³⁵ Tačiau manytina, kad toks požiūris atgyvenęs. Ypač kontinentinėje Europoje, kurioje daugelis valstybių yra Europos Sąjungos narės ir daugelis naudojami tiek nacionaline valiuta, tiek Euru. Taigi manytina, kad netikslinga laikyti skirtingų valiutų skolas nevienarūšėmis, kadangi galimas paprastas sprendimas, t.y. tam tikras skirtingas valiutas versti į vienodas valiutas ir atsižvelgti į valiutų kursą, kuris galioja įskaitymo dieną. Toks valiutų konvertavimas yra numatytas ir tarptautinių komercinių sutarčių principuose – skirtingos valiutos gali būti konvertuojamos, jeigu įmanomas valiutų vertimas ir jeigu sutartyje šalys neaprašė, kad viena šalis turi mokėti specifine valiuta (UNIDROIT 8.2 straipsnis).³⁶ Piniginių reikalavimų įskaitymas palengvina šalims atsiskaityti tarpusavyje, nes nereikia jokių piniginių pervedimų viena kitai, tiesiog pakanka vienos šalies pareiškimo apie įskaitymą ir prievolė laikoma pasibaigusi. Svarbu pažymėti, kad reikalavimai turi būti vienuose pranešimo apie įskaitymo metu.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad teismų praktikoje pasitaikė atvejų kai įskaitymo vienuose sąlyga buvo taikoma netinkamai, t.y. vienuose reikalavimas buvo taikomas prievolės rūsiai, o ne prievolės objektui. Tačiau peržvelgus didžiąją dalį teismų sprendimų darytina išvada, kad dažniausiai šalių reikalavimų vienuose sąlyga teismuose taikoma tinkamai - vienuose reikalavimas taikomas prievolės objektui, o ne prievolės rūsiai.

Šalių reikalavimų vykdytinumas

Taigi trečioji įskaitymui reikalinga sąlyga yra šalių reikalavimų vykdytinumas. Gali būti įskaityti tik tokie reikalavimai, kurių terminas suėjęs arba kurio terminas nenurodytas ar apibūdintas pagal pareikalavimo momentą (CK. 6.130 str.). Vadovaujantis šiuo Civiliniame kodekse pateiktu apibrėžimu matome, kad vienuose ir priešpriešiniai reikalavimai gali būti įskaityti tik tada, kada jie yra vykdytini. Tai yra šalys jau turi atlikti tam tikrus piniginius mokėjimus, ar išsipareigojusios perduoti tam tikrus daiktus - tik tada galimas įskaitymas. Ir priešingai jei šalių prievolės atlikimo terminai nesuėję, šalys neturi teisės įskaityti.

Šiuo atveju, būtina sistemiškai aiškinti ir CK 6.132 straipsnį, kuris numato, kad jeigu skolininkui nustatytas lengvatinis terminas vienai iš skolų sumokėti, tai nekliudo taikyti įskaitymą.

---

³⁵ Zimmermann R. Comparative Foundation of a European Law of set-off and prescription. Cambridge University Press, 2000. p. 48

³⁶ Tarptautinių komercinių sutarčių principai. 2004m. www.unidroit.org

Šis straipsnis suteikia šalims galimybę įskaityti kai kitai šaliai nustatytas lengvatinis terminas. Taigi nors skolininkui nustatytas lengvatinis terminas skolai sumokėti, bet kreditorius gali pasinaudoti įskaitymo teise ir ši taisyklė aiškinama tuo, kad lengvatinis terminas yra nustatomas kai jau suėjo prievolės įvykdymo terminai. Tokiais atvejais prievolė jau yra vykdytina, o tam tikram terminui nukeliama tik priverstinio jos vykdymo galimybė.³⁷ Taigi mūsų Civilinis kodeksas leidžia taikyti įskaitymo institutą kai skolininkui nustatomas lengvatinis terminas vienai iš skolų sumokėti.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad jau Romos teisė nustatė įskaitymo instituto taikymo sąlygas, jos taikomos iki šiol. Šios sąlygos yra aptartos aukščiau, t.y. reikalavimų priešpriešškumo, reikalavimų vienaarūšiškumo, reikalavimų vykdytinumo sąlygos. Svarbu pažymėti, kad norint pasinaudoti įskaitymo teise, reikia, kad šios sąlygos būtų prieš pasinaudojant įskaitymo teise, t.y. prieš pareiškiant pareiškimą apie įskaitymą. Jeigu nors viena iš šios sąlygos prieš pareiškiant pareiškimą nėra, įskaitymo teisė negalima. Pažymėtina, kad šios sąlygos nėra absoliučios, t.y. jų galima nesilaikyti įstatymų numatytais arba sutartinio įskaitymo atvejais (plačiau apie tai Reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo bei Sutartinio įskaitymo skyreliuose).

---

³⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 175.

Įskaitymo draudimai

Prievolė pasibaigia įskaitymu esant aukščiau mūsų išvardintom ir aptartom sąlygom, t.y. jeigu: 1) kreditoriaus ir skolininko reikalavimai yra priešpriešiniai; 2) priešpriešiniai reikalavimai yra vienas prieš kitą; 3) pagal kiekvieną reikalavimą yra suėjęs terminas arba reikalavimo terminas nenurodytas ar apibrėžtas pareikalavimo momentu. Tačiau net ir esant šioms mūsų išvardintoms sąlygoms ne visada galimas įskaitymas. Civilinis kodeksas numato atvejus kada įskaitymas yra apskritai draudžiamas. Šiuo atveju reikšmingas CK 6.134 straipsnis, kuriame nurodyti įskaitymo draudimo atvejai. Pabrėžtina, kad tai imperatyvios normos ir įskaitymas negalimas visais atvejais. Kadangi tai imperatyvios normos įskaitymas negalimas ir šalių susitarimu.

Pagal CK 6. 134 straipsnį draudžiama įskaityti:

- Reikalavimus, kurie ginčijami teisme;
- Reikalavimus, atsiradusius iš sutarties dėl turto perleidimo su sąlyga išlaikyti iki gyvos galvos;
- Reikalavimus, kurių įvykdymas susijęs su konkrečiu kreditoriaus asmeniu;
- Dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atsiradusius reikalavimus atlyginti žalą.
- Reikalavimus valstybei, tačiau valstybė turi teisę taikyti įskaitymą;
- Kai prievolės dalykas yra turtas, į kurį negalima nukreipti išieškojimo;
- Įstatymų numatytus kitokius reikalavimus.

CK 6.134 straipsnio 1 dalies 1 punktą nustato, kad draudžiama įskaityti reikalavimus, ginčijamus teisme. Šitoks draudimas buvo suformuotas dar romėnų teisėje.³⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad teisme ginčijamus reikalavimus draudžiama įskaityti dėl to, kad jie nėra aiškūs ir apibrėžti, ir tokių reikalavimų įskaitymas negalimas tol, kol tinkamai nėra apibrėžti šalių tarpusavio reikalavimai bei skoliniai įsipareigojimai.³⁹ Teismas pažymėjo, kad CK 6.134 straipsnio 1 dalies 1 punktą taikytinas tais atvejais, kai skolininkas apskritai ginčija savo prievolę kreditoriui, o kai skolininkas dalį savo reikalavimo pripažįsta, tai nurodytas įskaitymo draudimas įskaityti reikalavimus netaikomas, tik būtina nustatyti neginčijamos prievolės apimtį.⁴⁰

³⁸ Nekrošius I. Nekrošius V. Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: 1999, Justitia.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 31 d. nutartis c. b. UAB „Ferteksos transportas“ v. BR I „Gamybinis susivienijimas „Beloruskalij“. Nr. 3K-3-202/2008, kat. 35.4, 40.2;

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. UAB „Ferteksos transportas“ v. BR I „Gamybinis susivienijimas „Beloruskalij“, Nr. 3K-3-624/2006, kat. 35.4, 40.2, 99.5;

Taigi kol reikalavimas ginčijamas teisme negalimas įskaitymas. Kita vertus, reikalavimą bus galima įskaityti, kada įsiteisės reikalavimą patvirtinantis teismo sprendimas.

Įskaityti reikalavimus, susijusius su rentos sutartimi dėl išlaikymo iki gyvos galvos, draudžiama todėl, kad įskaitymas prieštarauja šios sutarties pobūdžiui, be to, rentos gavėjui įvykdžius savo prievolę, šalis sieja vienašalę prievolę.⁴¹

Reikalavimus, kurių įvykdymas susijęs su konkretaus kreditoriaus asmeniu irgi negalima įskaityti. Reikalavimas atlyginti žalą atsiradusią dėl sveikatos sužalojimo arba dėl gyvybės atėmimo yra asmeninis ir tokio reikalavimo negalima įskaityti. Taip pat negalima įskaityti tokių reikalavimų kaip atlyginti neturtinę žalą, mokėti išlaikymą ir panašiai.

CK 6.134 straipsnio 1 dalies 5 punktas nustato, kad draudžiama įskaityti reikalavimus valstybei, tačiau valstybė turi teisę taikyti įskaitymą. Valstybės atžvilgiu draudžiama taikyti įskaitymą viešosios tvarkos sumetimais.⁴² Valstybė gali įskaitymo teisės atsisakyti įstatyme arba sutartyje. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas numato, kada galimi abipusiai įskaitymai. Pavyzdžiui mokesčių administravimo įstatymo 87 straipsnis nustato galimybę įskaityt mokesčių permoką.⁴³

CK 6.134 straipsnio 1 dalies 6 punktas nustato, kai prievolės dalykas yra turtas iš kurio negalima išieškoti, neįskaitomas, kadangi tai yra reikalavimas kurio negalima įvykdyti.

CK 6.134 straipsnio 2 dalis numato dar vieną pagrindą kada negalimas įskaitymas. Šis straipsnis nustato, kad skolininkas neturi įskaitymo teisės, jeigu jis privalo atlyginti tyčiais veiksmais padarytą žalą. Šiuo atveju draudimas įskaityti nustatytas auklėjamaisiais ir prevenciniais tikslais bei siekiant apsaugoti nukentėjusiojo interesus – asmuo, tyčia padaręs žalos, verčiamas ją atlyginti asmeniškai. Šiuo atveju draudimas pasinaudoti įskaitymo teise yra tam tikra papildoma sankcija.⁴⁴

Reikia pasakyti, kad iki naujojo Civilinio kodekso įsigaliojimo 2001 metais Lietuvoje buvo taikomas senasis, dar 1964 metais priimtas civilinis kodeksas. Šio kodekso 246 straipsnis atitinka dabartinį CK 6.134 straipsnį., t.y. abu šie straipsniai numatė atvejus, kada įskaityti yra draudžiama. Senojo CK 246 straipsnis numatė dar vieną įskaitymo neleistinumo sąlygą – t.y. reikalavimų, kurių ieškininės senaties terminas yra pasibaigęs. Taigi pagal senąjį CK buvo neleidžiama įskaityti - kada reikalavimas negalimas dėl pasibaigusio senaties termino, nes tokio reikalavimo teisė yra prarasta.

⁴¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 176.

⁴² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 177.

⁴³ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. IX-2112.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 177.

2001 metų liepos 1 dieną įsigaliojusiam Civiliniame kodekse šio draudimo nebeliko. Tačiau niekur neapibrėžta asmens teisė įskaityti reikalavimus, kurių senaties terminas pasibaigęs. Manytina, kad ir dabar šalys neturi teisės įskaityti reikalavimų, kurių senaties terminas yra pasibaigęs, nes tokiu atveju jau prarasta reikalavimo teisė. Iš kitos pusės šalys sutartimi gali įskaityti reikalavimus ir kurių senaties terminas yra pasibaigęs, nes tokią galimybę garantuoja sutarčių laisvės principas. Sutarčių laisvės principas lemia, kad šalys gali laisvai sudaryti sutartis ir laisvai nusistatyti turinį, jeigu tai neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms. Šalys turi teisę susitarimu įskaityti reikalavimus, kurių senaties terminas suėjęs, kadangi tai nėra uždrausta įstatymo (t.y. tokia sąlyga nenumatyta CK 6.134 str.).

CK 6.134 straipsnio 7 punktas (įstatymo numatytus kitokius reikalavimus) reiškia, kad įskaitymo draudimų sąrašas yra tik pavyzdinis, bet nėra baigtinis. Įstatymų numatytais atvejais gali būti ir kitokių įskaitymo draudimų atvejų. Pavyzdžiui.: Įmonių restruktūrizavimo įstatymo 9 straipsnis numato, kad draudžiama įskaityti, jeigu šitai nenumatyta restruktūrizavimo plane.⁴⁵ Kitas pavyzdys gali būti Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalis, kuri draudžia, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas iš įmonės tiek per teismą, tiek ir ne ginčo tvarka.⁴⁶ Papildomus atvejus, kai negalima įskaityti, gali numatyti ir šalys sutartyje.⁴⁷

---

⁴⁵ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-218.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. IX – 216.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 178.

Įskaitymo reglamentavimo problematiniai aspektai

Šioje dalyje bus aptari įskaitymo reglamentavimo problematiniai aspektai. Įskaitymas bankroto ir nemoku atvejais parodo tam tikrą valstybės teisinę orientaciją. Teismai nagrinėdami bylas, susijusias su įskaitymo institutu, dažniausiai turėjo priimti sprendimus, kuriuose buvo aptariamas įskaitymo galimumo bankroto atveju klausimas. Skyrelyje įskaitymas bankroto ir nemokumo atvejais svarbu nustatyti ar Lietuvos teisė bei teismų praktika leidžia įskaitymą bankroto ir nemokumo atvejais bei nustatyti CK 6.140 str. ir kitų įstatymų santykį (Įmonių bankroto įstatymas).

Reikalavimo perleidimo atveju skolininkas gali įskaityti naujajam kreditoriui nepaisant to, kad šalių nesieja reikalavimų priešpriešškumo sąlyga. Skyrelyje įskaitymas reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo atvejais svarbu nustatyti kokios normos leidžia įskaityti reikalavimo perleidimo atveju bei ar galimas įskaitymas skolos perleidimo atveju.

Visų valstybių teisė pripažįsta sutartinio įskaitymo galimybę. Nors sutartinio įskaitymo nereglamentuoja mūsų Civilinio kodekso straipsniai, bet toks įskaitymas galimas pasiremiant sutarties laisvės principu. Paskutinis skyrelis šioje dalyje skirtas įskaitymo veikimo atgal principui aptarti.

Įskaitymas bankroto ir nemokumo atvejais.

Įskaitymas bankroto ir nemokumo atvejais yra viena iš įdomiausių ir problematiškiausių klausimų rašant įskaitymo instituto tematika. Analizuojant šią temą būtina apžvelgti ne tik CK 6.130 – 6.140 straipsnius, tačiau norint detaliai atskleisti ją, tenka išsiginčyti ir į kitus įstatymus (Įmonių restruktūrizavimo įstatymas, Įmonių bankroto įstatymas, Mokesčių administravimo įstatymas ir t.t.). Svarbi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kuri daugelį atvejų, nagrinėdama įskaitymo instituto bylas, priėmė nutarimus - įskaitymo bankroto atvejais problematikai spręsti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas dar 2001 metais priėmė nutarimą „Dėl įstatymo taikymo įmonių bankroto bylose“, kurio 11 punkte nurodė, jog įsiteisėjus teismo nutarčiai išskelti bankroto bylą draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, baudų, mokesčių ir kitų privalomųjų mokėjimų mokėjimą, išieškoti

skolas iš šios įmonės turto teismine ar ne ginčo tvarka ir kt.⁴⁸ Taigi šis Lietuvos Aukščiausiojo Senato nutarimas patvirtina, kad įmonės ir kreditorių ir skolininkų tarpusavio reikalavimai, iškelus įmonės bankroto bylą, negali būti įskaitomi nuo bylos iškėlimo momento, nes tarpusavio įskaitymas yra vienas iš prievolių įvykdymo būdų. Šis 2001 m. senato nutarimas parodo, kad jau nuo 2001 metų teismai užėmė poziciją – neleisti įskaityti bankroto atveju.

Pažymėtina, kad dar prieš įsigaliojant Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutarė, kad iškelus bankroto bylą įskaityti negalima: „*po bankroto bylos iškėlimo yra negalimas ir skolininkų bei kreditorių savitarpio reikalavimų įskaitymas*“.⁴⁹ Reikia pasakyti, kad iki naujojo Civilinio kodekso įsigaliojimo teismų praktikoje šis klausimas buvo nagrinėjamas ir teismų pozicija nepakito.⁵⁰

Įsigaliojus naujam CK, jį papildė šiai temai aktuali norma - CK. 6.140 straipsnis. Ši norma numato, kada skolininkas tampa nemokiu kreditorius gali įskaityti savo reikalavimus, nors jų terminas ir nesuėjęs, jeigu įstatymai nenustato ko kita. Pažymėtina, kad šalys, paduodančios skundus Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, klaidingai suvokia 6.140 straipsnio ir kitų įstatymų santykį (Įmonių restruktūrizavimo įstatymo, Įmonių bankroto įstatymo). Šalys dažnai klaidingai konstatuoja, kad šios įstatymų normos yra kolizinės ir prieštarauja viena kitai. Šalys taip pat dažnai klaidingai mano, kad CK 6.140 straipsnis leidžia įskaityti reikalavimus bankroto atveju, nors taip nėra. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino šių normų santykį ir nurodė, kad šiuo atveju, nėra jokių prieštaravimų tarp mūsų aptariamų normų.⁵¹ Įmonei bankroto byla iškeliamą dėl jos nemokumo arba įmonė daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą, arba negalėjimo ar neketinimo atsiskaityti su kreditoriumi.⁵² Nuo teismo nutarties iškelti įmonei bylą įsiteisėjimo draudžiama įmonei vykdyti visas finansines prievoles.⁵³ Tuo tarpu CK 6.140 straipsnis nekalba apie tai, kad iškelus bankroto bylą būtų leidžiama vykdyti įskaitymą. Taigi vien tapimo nemokiu faktas, nesant iškeltos bankroto bylos, nedraudžia įskaityti savo reikalavimus skolininkui. O štai iškelus įmonei bankroto bylą arba pradėjus įmonės restruktūrizavimo procesą įskaitymas nebegalimas.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. Nutarimas „*Dėl įstatymo taikymo įmonių bankroto bylose*“, Nr. 33.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 13 d. nutartis c. b. *Lietuvos bankas v. LAB "Tauro bankas"*, Nr. 3K-7-95/2001, kat. 125.6;

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. sausio 24 d. nutartis c. b. *LAB "Turto bankas" v. UAB "Kaišiadorių agrofirma"*, Nr. 3K-3-101/2001, kat. 36.2, 32.1, 115, 95.1;

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 11 d. nutartis c. b. *BUAB "Linkmenų statyba" v. UAB "Vilniaus vandenys"*, Nr. 3K-3-538/2004, kat. 36.2, 47.3.

⁵² Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. IX – 216.

⁵³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. IX – 216.

Analizuojant teismų praktiką paaiškėjo, kad itin svarbu nustatyti bankroto bylos iškėlimo ir įskaitymo atlikimo momentą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad iki bankroto bylos iškėlimo įskaitymas yra galimas. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 metais nagrinėjo bylą, kurioje ieškovas Ramūnas Trilikauskas ginčijo UAB „Gipsonas“ ir A. Uždravio firmos „Jolventa“ 2002 metais vasario 26 dieną tarpusavio skolų įskaitymą. Teismas konstatavo, kad toks įskaitymas yra galimas, nes bankroto byla buvo iškelta tik 2002 metų rugsėjo 12 dieną, t.y. po įskaitymo atlikimo.

Pažymėtina, jog Įmonių bankroto įstatyme aiškaus draudimo taikyti įskaitymą nėra. Kaip jau minėjome, Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalis nustato, kad draudžiama įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo (nėra aiškaus draudimo). Tačiau aiškinant šią normą ir Įmonių restruktūrizavimo įstatymo normas sistemiškai ir atsižvelgiant į jos tikslus dėl skolininko bankroto darytina išvada, kad bankroto procedūros tikslas apsaugoti kreditorių interesus. Kreditorių interesai apsaugomi neleidžiant įskaityti bankroto atveju. Taigi įmonių bankroto atveju įskaityti negalima būtent ginant kreditorių interesus. Tokią pat išvadą galime padaryti analizuodami teismų praktiką. Teismų praktikoje suformuota nuomonė, kad įskaitymo negalimumas bankroto atveju gina visų kreditorių interesus: *„bankrotuojančios įmonės vykdytinios prievolės suspenduojamos, tam, kad būtų apsaugoti kreditorių interesai bei paskirstomas įmonės turtas proporcingai kreditorių reikalavimų dydžiui, atsižvelgiant į kreditorių eiliškumą. Tokiu būdu bankrotuojančios įmonės turtas parduodamas ir gautos lėšos yra paskirstomos kreditoriams bendra tvarka tik atlikus įstatyme numatytas bankroto procedūras, pirmiausia aukštesnės eilės kreditorių reikalavimams tenkinti. Todėl yra negalimas vienašalis bet kurio kreditoriaus reikalavimo tenkinimas, pasireiškiantis ir tarpusavio reikalavimų įskaitymu.*⁵⁴ Įmonei iškėlus bankroto bylą įskaitymas negalimas nepriklausomai nuo to, ar reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo, ar ją iškėlus.

Tarpusavio reikalavimų įskaitymų draudimo įmonei iškėlus bankroto bylą teisiškai reikšmingas dar ir tuo, jog visas bankrotuojančios įmonės turtas, tiek faktiškai valdomas bankroto bylos iškėlimo įmonei iškėlimo momentu, tiek ir įgytas įmonės naudai pagal prievoles, kurių vykdymo laikas suėjo po bankroto bylos iškėlimo, tampa įmonės kreditoriams dalytinu turtu. Dėl to minėtas įskaitymo draudimas užtikrina, jog kiekvienas tos pačios eilės kreditorius tenkina turimus reikalavimus proporcingai pagal sumas, gautas iš viso įmonei priklausančio turo pardavimo, o atskiro kreditoriaus turimas reikalavimas tenkinamas tik su kitų kreditorių reikalavimais. Taigi joks kreditorius negali turėti privilegijos iš anksto vienašališkai įskaityti tarpusavio reikalavimus, nes

---

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. *Kalipėdos apskrities VMI v. AB "Agrovegas"*, Nr. 3K-3-484/2004, kat. 125.5;

toks visiškas kreditoriaus reikalavimų patenkinimas dėl visiško įskaitymo reikštų proporcingumo principo, jog visi tos pačios eilės kreditoriai turi vienodas teises į savo reikalavimų tenkinimą, pažeidimą.⁵⁵

Lietuvos teisėje įskaitymo negalimumas bankroto atveju paremtas kreditoriaus interesų apsauga. Teisės teorijoje vyrauja ir kita nuomonė, kad įskaitymo negalimumas bankroto atvejais tarnauja skolininko interesams, kadangi bankroto atveju kreditorius negali įskaityti savo reikalavimų, o štai bankrotuojanti įmonė turi teisę reikalauti kad kreditorius vykdytų savo įsipareigojimus.⁵⁶ Taip pat pažymėtina, kad kai kurios valstybės leidžia taikyti įskaitymo institutą ir bankroto atveju. Anglijos teisė leidžia įskaityti reikalavimus iškelus bankroto bylą, tuo būdu yra ginami kreditoriaus turinčio įskaitymo teisę interesai, o ne visos eilės kreditorių interesas. Plačiau apie įskaitymo teisę bankroto atveju Anglijoje galima pasiskaityti Derham R. knygoje „The Law Of Set-Off“.⁵⁷ Daugumoje kontinentinių valstybių įskaitymo teisė bankroto atveju negalima – Prancūzija, Belgija, Ispanija ir t.t.⁵⁸ Taigi leidimas ar neleidimas įskaityti bankroto atveju parodo bendrą valstybės kryptį šiuo klausimu. Lietuvoje įskaitymas bankroto atveju negalimas, nes yra ginamas visų kreditorių interesas. Valstybės, kurios leidžia įskaityti bankroto procedūros metu – gina kreditoriaus turinčio įskaitymo teisę interesą.

Europos Tarybos reglamentas „Dėl bankroto bylų“, kurio 6 straipsnis nustato, kad: „*bankroto bylos iškėlimas neturi įtakos kreditorių teisės reikalauti, kad būtų įskaityti jų ir jų skolininkų tarpusavio reikalavimai, jeigu nemokaus skolininko reikalavimui taikytina teisė tokį įskaitymą leidžia*“.⁵⁹ Šis reglamentas leidžia įskaityti bankroto atveju, tačiau tuo pačiu jis nustato, kad turi būti atsižvelgta į valstybių nacionalinę teisę. Europos Tarybos reglamentai yra tiesioginio taikymo aktai ir tiesiogiai galioja Europos Sąjungos valstybėse, tokiam aktui nereikalingas papildomas įgyvendinantis įstatymas. Lietuvos teisė neleidžia tiek skolininkui, tiek kreditoriui po bankroto bylos iškėlimo įskaityti tarpusavio reikalavimus, todėl šis reglamentas neprieštaruja Lietuvos teisės normoms bei užimtai Lietuvos teismų pozicijai.

Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas visą Nepriklausomybės laikotarpį laikėsi pozicijos, kad iškelus bankroto bylą įskaitymo teisė negalima, tuo pačiu buvo ginami visų kreditorių interesai.⁶⁰

---

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Владимир Драгунов. Односторонний и договорный зачет: российская практика и международный опыт.

⁵⁷ Derham R. The Law Of Set-Off. Third edition. OXFORD, 2003. p. 239 – 307.

⁵⁸ Владимир Драгунов. Односторонний и договорный зачет: российская практика и международный опыт.

⁵⁹ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 24 d. nutartis c. b. *Lietuvos Respublikos finansų ministerija v. AB „Oruva“, UAB „Oruva“ ir Ko, UAB „Parax lizingas“*, Nr. 3K-3-529/2006, kat. 21.4.1.1, 35.6.1,40.2,126.8; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 21 d. nutartis c. b. *BUAB „Spedlog“ v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-22/2008, kat. 126.8;

Apibendrinant svarbiausia pažymėti kad:

- CK 6.140 straipsnis reglamentuoja įskaitymą nemokumo atveju. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad prieštaravimų tarp šio straipsnio ir kitų įstatymų (įmonių bankroto įstatymas) nėra. Teismas išaiškino, kad įskaitymas nemokumo atveju yra galimas, kadangi mūsų nurodytas straipsnis nekalba apie įskaitymo negalimumo bankroto atveju. Pažymėtina, kad nemokumo atveju galima įskaityti reikalavimus, kurių terminas dar net nesuėjęs.
- O štai iškėlus bankroto bylą, pradeda veikti įstatymai, kurie draudžia įskaityti (Įmonių bankroto įstatymas, Įmonių restruktūrizavimo įstatymas). Lietuvos teismai nuosekliai nuo 2001 metų iki šiol laikėsi pozicijos, kad bankroto atveju įskaitymai negalimi.⁶¹
- Lietuvos teismai neleidami įskaityti bankroto atveju gina visų kreditorių interesus. Po bankroto bylos iškėlimo įmonės turtas yra padalijamas proporcingai visiems kreditoriams.

Įskaitymas reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo atvejais.

Iki įsigaliojant 2000 metų Civiliniam kodeksui buvo galimi šie asmenų pasikeitimo prievolėje būdai: 1) reikalavimo perleidimas 2) skolos perkėlimas. 2000 metų CK aptariami jau trys asmenų pasikeitimo prievolėje būdai, t.y. kreditoriaus pasikeitimas prievolėje (reikalavimo perleidimas), skolininko pasikeitimas (skolos perkėlimas) bei subrogacija (prievolės įvykdymas trečiojo asmens, kuris tuo pat metu įgyja kreditoriaus teises). Beje reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo institutai, atitinkamai *cessio* ir *cessio debitis*, buvo žinomi jau Romos teisėje. Šios skyrelio tikslas aptarti įskaitymo instituto taikymą, kai pasikeičia viena iš prievolės šalių.

---

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 13 d. nutartis c. b. *Lietuvos bankas v. LAB "Tauro bankas"*, Nr. 3K-7-95/2001, kat. 125.6; 2002 m. kovo 18 d. nutartis c. b. *LAB "Tauro bankas" v. AB "Alytaus chemija"*, Nr. 3K-3-129/2002, kat. 36.2, 57.2; 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. *Kalipėdos apskrities VMI v. AB "Agrovegas"*, Nr. 3K-3-484/2004, kat. 125.5; 2006 m. spalio 24 d. nutartis c. b. *Lietuvos Respublikos finansų ministerija v. AB „Oruva“, UAB „Oruva“ ir Ko, UAB „Parex lizingas“*, Nr. 3K-3-529/2006, kat. 21.4.1.1, 35.6.1,40.2,126.8;

Civilinio kodekso 6.101 straipsnyje nustatyta, kad kreditorius turi teisę be skolininko sutikimo perleisti visą reikalavimą ar jo dalį kitam asmeniui, jeigu tai neprieštarauja įstatymams ar sutarčiai arba jeigu reikalavimas nesusijęs su kreditoriaus asmeniu. Be to reikalavimo perleidimas neturi pažeisti skolininko teisių ir dar labiau suvaržyti jo prievolės. Norint išsiaiškinti įskaitymo teisę reikalavimo perleidimo atveju, tenka sistemiškai aiškinti CK 6.106, CK 6.107, CK 6.108, CK 6.136 bei kitus straipsnius.

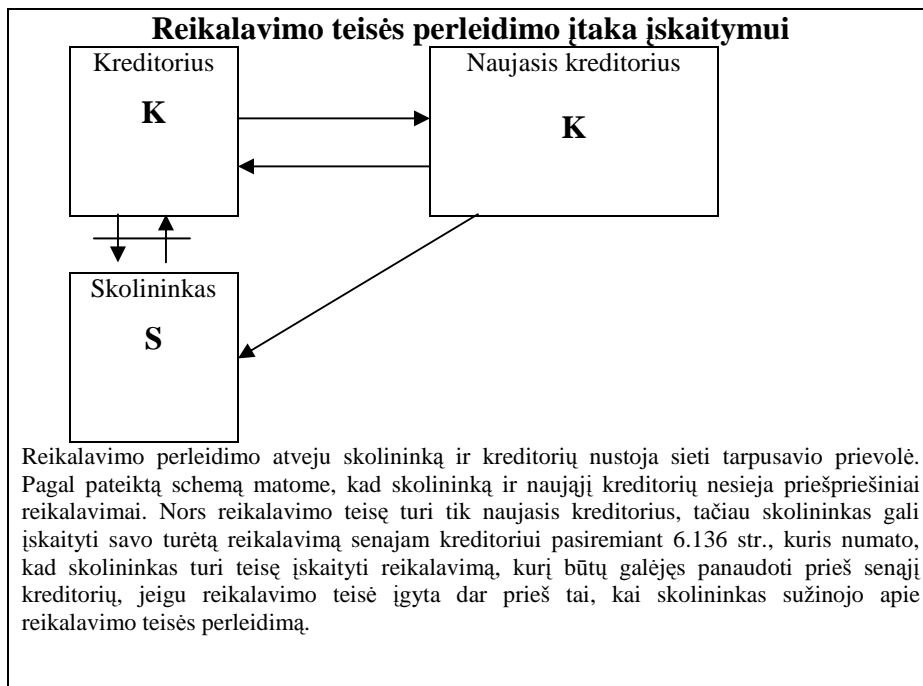
Taigi reikalavimo perleidimo atveju kreditorius savo reikalavimo teisę perduoda naujam kreditoriui, o pats nustoja būti prievolės šalimi. Įvykus tokiam prievolės šalių pasikeitimui naujojo kreditoriaus ir skolininko nebesieja priešpriešiniai reikalavimai ir vadovaujantis CK 6.130 straipsniu įskaityti būtų negalima, kadangi viena iš įskaitymo taikymo sąlygų yra priešpriešinio reikalavimo įskaitymas. Tačiau šalių priešpriešškumo reikalavimas nėra absoliutus. Priešpriešškumo reikalavimo gali būti nesilaikoma įstatymų bei sutartinio įskaitymo atvejais. Reikalavimo perleidimas vienas iš įstatyme numatytų išimčių, kada galima įskaitymo teisę nepaisant, kad šalių nesieja priešpriešiniai reikalavimai. Įskaitymo teisę reikalavimo perleidimo atvejais numato CK 6.136, CK 6.107 bei CK 6.108 straipsniai.

Reikalavimo teisės perleidimas neturi įtakos skolininko gynybai nuo pareikšto reikalavimo, t.y. skolininkas gali pareikšti visus atsikirtimus, kuriuos jis būtų galėjęs panaudoti prieš pradinį kreditorių (CK 6.107 str.). Vienas iš atsikirtimo būdų, kuriuos gali taikyti skolininkas yra įskaitymas. Tačiau ši norma turi būti aiškinama sistemiškai su CK 6.136 straipsniu.

Civilinio kodekso 6.136 straipsnis numato, kad įskaitymo teisei neturi įtakos, kad kreditorius perleidžia savo reikalavimo teisę kitam asmeniui. Todėl įskaitymas, kurį skolininkas būtų galėjęs panaudoti prieš pradinį kreditorių, gali būti panaudotas ir prieš naująjį kreditorių.⁶² Bet toks įskaitymas galimas tik tada jeigu reikalavimo teisę skolininkas buvo įgijęs dar prieš tai, kada sužinojo apie reikalavimo teisės perleidimą (CK 6.136 str.). Skolininko įskaitymo teisė yra siejama su kreditoriaus pranešimu apie įskaitymą. Tokiu būdu jeigu skolininkui pranešta apie reikalavimo perleidimo faktą ir tik po šio fakto skolininkui atsiranda įskaitymo teisė, šia teise negalima pasinaudoti. Aptariamoje situacijoje naująjį kreditorių ir skolininką nesieja jokie priešpriešiniai reikalavimai, bet CK 6.136 straipsnis suteikia skolininkui galimybę įskaityti ir tokiais atvejais. Tokiu būdu matome, kad įstatyme įtvirtinta (CK 6.130 str.) reikalavimų priešpriešškumo sąlyga nėra absoliuti. (lentelė nr. 5.).

---

⁶² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 178.

Lentelė Nr. 5. Reikalavimo teisės perleidimo įtaka įskaitymui.

Tuo tarpu CK 6.108 straipsnis numato skolininkui galimybę gintis nuo naujojo kreditoriaus reikalavimo taikant įskaitymą, bet tik tais atvejais, kai jis turėjo teisę įskaityti pradinio kreditoriaus reikalavimą. Tokia teise skolininkas gali pasinaudoti tik esant žemiau nurodytoms sąlygoms:

- Įskaitymo teisė turi būti atsiradusi prieš skolininkui sužinant apie reikalavimo teisės perleidimą;
- Perleidžiant reikalavimo teisę įskaitymui taikyti nebuvo pasibaigęs ieškinio senaties terminas;
- Skolininko reikalavimo teisės įgyvendinimo terminas buvo suėjęs iki pranešimo apie reikalavimo teisės perleidimą.

Aptariamosios CK 6.108 straipsnio sąlygos yra kritikuotinos. Pirma sąlyga, kad įskaitymo teisė turi būti atsiradusi prieš skolininkui sužinant apie reikalavimo teisės perleidimą, identiška CK 6.136 straipsnio reglamentavimui. CK 6.136 straipsnis būtent ir nustato, kad įskaitymo teise asmuo gali pasinaudoti tik tada, kada reikalavimo teisę buvo įgijęs dar prieš tai, kada sužinojo apie reikalavimo perleidimo faktą. Antroji aptariamoji sąlyga neturi prasmės, kadangi praradus reikalavimo teisę įskaityti savaime negalima, tuo pačiu prarandama ir įskaitymo teisė. Trečias punktas iš esmės vėl pakartoja CK 6.136 straipsnio nuostatas. Taigi CK 6.108 straipsnio formuluotė

nesuprantama. Mūsų nuomone pakanka CK 6.107 str. bei CK 6.136 str. reglamentavimo, norint nustatyti įskaitymo teisę reikalavimo perleidimo atveju.

Perleidžiant reikalavimo teisę skolininko sutikimas nėra būtinas. Tačiau jeigu apie reikalavimą skolininkui nepranešta, laikoma, kad prievolės įvykdymas pradiniam kreditoriui yra tinkamas (CK 6.106 str.). Neinformavus skolininko apie reikalavimo teisės perleidimą, prievolės vykdymas gali komplikuotis, kadangi nežinodamas apie perleidimą skolininkas gali įvykdyti prievolę pradiniam kreditoriui. Neabejotinai, gali susiklostyti situacija, kada skolininkas nežinodamas apie reikalavimo perleidimą gali pareikšti pranešimą apie įskaitymą pradiniam kreditoriui. Manytina, kad vadovaujantis CK 6.106 straipsniu įskaityti tokiu atveju galima, tik pradinis kreditorius vadovaudamasis CK 6.237 straipsniu turėtų teisę išsireikalauti iš senojo kreditoriaus įskaitytą sumą. Nors įstatymas nereikalauja informuoti skolininką apie reikalavimo teisės perleidimą, tačiau, naujasis kreditorius, neinformuodamas skolininko prisiima negatyvių tokio neinformavimo padarinių riziką.⁶³

Skolos perkėlimas yra prievolės pasyviosios šalies - skolininko pakeitimas kitu asmeniu. Skolininko asmuo kreditoriui turi didelę reikšmę, todėl perkelti skolą, galima tik kreditoriaus sutikimu. Naujasis skolininkas turi teisę reikšti kreditoriaus reikalavimams visus atsikirtimus, paremtus kreditoriaus ir pradinio skolininko prievolių santykiu. (CK 6.119 str.). Taigi naujasis skolininkas turi teisę gintis nuo kreditoriaus pareikšto reikalavimo tais pačiais būdais, kuriuos būtų galėjęs panaudoti pradinis skolininkas. Šitokia teisė pagrįsta tuo, kad naujojo skolininko padėtis negali būti blogesnė už pradinio skolininko padėtį. Tačiau tuo pačiu įstatyme nustatyta, kad skolos perleidimo atveju, naujasis skolininkas negali reikalauti įskaityti reikalavimo, kuris priklauso pradiniam skolininkui. Tokia teisė negalima, nes skolos perkėlimo metu yra perkeliama tik skola, tačiau ne reikalavimo teisė. Taigi skirtingai negu reikalavimo perleidimo metu skolos perkėlimo atveju įskaitymas negalimas.

Sutartinis įskaitymas.

Mūsų CK 6.130 straipsnyje numatytas prievolių pasibaigimo būdas įskaitymas. Toks įskaitymas galimas vienos šalies pareiškimu. Tačiau praktikoje aptinkamas ne tik CK 6.130 – 6.140 straipsnių reglamentuojamas įskaitymas, bet ir sutartinis įskaitymas.

---

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 148.

CK 6.131 straipsnis nustato, kad įskaitymui pakanka vienos šalies pareiškimo. Tokiu būdu išreiškiama tik vienos šalies valia pabaigti prievolę. Kita šalis neturi teisės prieštarauti tokiam pareiškimui. O sutartiniu įskaitymu išreiškiama dviejų šalių valia. Šalys gali derinti savo interesus, t.y. nusistatyti kokiu momentu bus atliktas įskaitymas, kokios apimties įskaitymas – visiškas ar dalinis ir t.t. Taigi, skirtingai nuo CK 6.130 – 6.140 straipsniuose numatyto įskaitymo, sutartinis įskaitymas šalims suteikia maksimalią laisvę, nustatant tvarką bei sąlygas, kuriomis baigiama prievolė.

Pabrėžtina, kad mūsų Civilinis kodeksas nereglamentuoja sutartinio įskaitymo, tačiau toks prievolės pabaigos būdas galimas vadovaujantis sutarčių laisvės principu. Šis principas yra vienas iš civilinių teisinių santykių reguliavimo principų. Skiriami šie sutarties laisvės aspektai: šalių laisvė sudaryti sutartį; laisvė atsisakyti sudaryti sutartį; laisvė laisvai sudaryti sutarties turinį, t.y. jos sąlygas; laisvė sudaryti sutartis, kurių įstatymas nenumato, jeigu tokios sutartys neprieštarauja teisei ir gerai moralei.⁶⁴ Sutarčių laisvės principas leidžia šalims laisvai sudaryti sutartis, kuriuose gali numatyti įvairias sąlygas, tarp jų ir įskaitymą. Sutarties laisvės principas taip pat suteikia šalims galimybę, numatyti sutartyje sąlygas, kurios neleidžia taikyti įskaitymo, kaip prievolės pabaigos pagrindo. Šalys, vadovaudamosi aptariamuoju principu, gali sutartyje ne tik numatyti įskaitymo teisę, bet ir tokią teisę riboti.

CK 6.156 straipsnis nustato, kad šalys pasiremamos sutarčių laisvės principu turi teisę laisvai sudaryti sutartis bei savo nuožiūra nustatyti teises bei pareigas. Sutartinio įskaitymo esmė ta, kad šalys gali ne tik susitarti dėl tokio įskaitymo atlikimo, bet ir nustatyti sau palankias įskaitymo tvarkas bei sąlygas. Svarbiausia tai, kad nustatydamos teises bei pareigas, šalys turi teisę nukrypti nuo bendrųjų įskaitymo taikymo sąlygų (priešpriešiško reikalavimas, vienaarūšiškumo reikalavimas bei vykdytinumo), kadangi aptariamoms sąlygoms nėra imperatyvios. Taigi šalys, vadovaujantis sutarčių laisvės principu gali:

- Šalys sutartimi gali įskaityti ir nevienarūšius reikalavimus. Pavyzdžiui.: jeigu A skolingas B – pinigus, o B - skolingas A daiktą, tai tarpusavio sutartimi gali įskaityti netgi šiuos nevienarūšius reikalavimus. O štai vadovaujantis CK 6.130 – 6.140 straipsnio normomis to padaryti būtų negalima.
- Šalys sutartimi gali įskaityti ir tada, kada dar nesuėjo prievolių vykdytinumo terminai. Pavyzdžiui A skolingas B – 7000 litų bei prievolė sumokėti pinigus vykdytina, o B skolingas A – 5000 litų, bet dar nesuėjęs prievolės vykdymo terminas. Tokiu atveju

---

⁶⁴ Valentinas Mikelėnas. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996. p. 34.

vadovaujantis CK 6.130 – 6.140 straipsnio normomis įskaitymas negalimas, nes nesuėjęs reikalavimų vykdytinumo terminas. O sutartiniu įskaitymu galimas ir dar nevykdytinų reikalavimų įskaitymas.

- Be to šalys sutartiniu įskaitymu gali įskaityti ir ne priešpriešinius reikalavimus, net gi reikalavimus, kurių vykdymo terminai nesuėję ir t.t.

Kaip matome, sutartinis įskaitymas suteikia šalims platesnes galimybes įgyvendinant savo teises. Šalys gali nesivadovauti CK 6.130 straipsnio numatytais įskaitymo taikymo sąlygomis – visa tai palengvina šalims panaikinti tarpusavio reikalavimus.

Šalys susitardamos gali įskaityti nevienarūšius, nepriešpriešinius ir dar nevykdytinus reikalavimus, tačiau sutarčių laisvės principas reglamentuoja, jog šalys negali sudaryti susitarimų, kurie prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms. CK 6.134 straipsnio 1 dalis nustato imperatyvius įstatymo draudimus bei išvardina juos: draudžiama įskaityti, reikalavimus, kurie ginčijami teisme; reikalavimus iš sutarties dėl turto perleidimo su sąlyga išlaikyti iki gyvos galvos; reikalavimus, kurie susiję su konkreto kreditoriaus asmeniu ir t.t. CK 6.134 straipsnio 1 dalies norma yra imperatyvi ir šalys savo susitarimu negali jos netaikyti.⁶⁵ Pavyzdžiui.: šalys negali savo susitarimu įskaityti reikalavimų, kurie ginčijami teisme, nes tokie reikalavimai nėra aiškūs ir apibrėžti ir toks įskaitymas galimas tik įsiteisėjus teismo nuosprendžiui. Taigi CK 6.134 straipsnio 1 dalies norma yra imperatyvi ir įskaityti negalima tiek įstatyminio įskaitymo (CK 6.130 - 6.140 str.), tiek sutartinio įskaitymo atveju. Aišku, jeigu šalys ir įskaitytų reikalavimus, pažeidžiant šią imperatyvią normą, toks įskaitymas būtų pripažintas negaliojančiu.

Lietuvos teismų praktikoje nenagrinėtas sutartinio įskaitymo klausimas. Rusijos teismų praktikoje pasitaikė įvairių sprendimų sutartinio įskaitymo atveju. Pavyzdžiui.: tam tikrose bylose Rusijos Federacijos teismai pasisakė, kad sutartiniai įskaitymai yra negaliojantys, kadangi jie prieštarauja Rusijos civilinio kodekso 410 straipsniui, kuris šioje valstybėje reglamentuoja įskaitymo institutą.⁶⁶ Tokie Rusijos teismų išaiškinimai prieštarauja sutarties laisvės principui. Tačiau, reikia pažymėti, jog ir mūsų aptariamoje valstybėje tokie teismų sprendimai yra reti, dažniausiai teismai pripažįsta sutartinio įskaitymo galimybę. Vienoje iš savo bylų Rusijos Federacijos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad: „*ginčijamas tarpusavio skolų įskaitymo aktas,*

---

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 176.

⁶⁶ Постановление Федерального Арбитражного Суда Восточно-Сибирского округа по делу № А10-239/5-Ф02-301/98-С2 от 17 апреля 1998 года; Постановление Федерального Арбитражного Суда Московского округа по делу № КГ-А40/3321-00 от 4 августа 2000 года.

savo prigimtini yra daugiašalis susitarimas, ir tokiu aktu įskaitomi tarpusavio reikalavimai“.⁶⁷ Dar vienoje iš savo bylų Rusijos Federacijos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad žemesnės grandies teismo priimtas sprendimas, kuriuo pripažinta, kad sutartinis įskaitymas prieštarauja 410 straipsnio normai prieštarauja sutarties laisvės principui.⁶⁸ Taigi matome, kad rusų teisėje pripažįstamas sutartinio įskaitymo institutas - vadovaujantis tuo pačiu sutarties laisvės principu. Visos Europos teisinės sistemos pripažįsta, kad šalys gali įskaityti ir taip panaikinti abi puses siejančius reikalavimus. Toks įskaitymo būdas galimas pasiremiant sutarčių laisvės principu.⁶⁹ Nors mūsų teismai nėra nagrinėję bylų, kuriuose būtų aptariama sutartinio įskaitymo teisė, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad: „*Pareiškimas apie prievolės įskaitymą ir informavimas gali būti padaromas vienasmenišku aktu ar dokumentu, bet gali būti išreikštas abiejų šalių pasirašytame dokumente. Jeigu prievolės šalys surašo skolų suderinimo ir įskaitymo aktą, kuriame nurodo, kokios sumos yra įskaitomos, tai yra pagrindas, kad dvi šalys padarė pareiškimus dėl prievolių įskaitymo*“.⁷⁰ Šioje byloje teismai aptarė sutartinio įskaitymo įforminimo atvejus, t.y. sutartinis įskaitymas gali išreikštas abiejų šalių pasirašytame dokumente arba gali surašyti skolų suderinimo bei įskaitymo aktą, šiuo atveju teismai nepaneigė sutartinio įskaitymo teisės. Taigi sutartinis įskaitymas pripažįstamas Lietuvos teismų bei sėkmingai taikomas praktikoje.

Tiek mūsų teismų praktika, tiek mūsų įstatymai leidžia šalims sudaryti tarpusavio reikalavimų įskaitymą. Sutartinis įskaitymas gali būti taikomas plačiau negu įskaitymas (CK 6.130 – 6.140 str.), kadangi leidžia šalims nukrypti nuo įskaitymo taikymo sąlygų ir sudaryti sutartis dėl nevienarūšių, nepriešpriešinių bei nevykdytinių reikalavimų įskaitymo. Tačiau šalys sudarydamos sutartinį įskaitymą negali nepaisyti imperatyvių įstatymo normų, kurios įtvirtintos CK 6.134 straipsnyje.

Įskaitymo atgalinis veikimas.

Kad prievolė baigtusi įskaitymu pakanka vienos prievolės šalies valios, apie kurią turi būti informuojama kita šalis. Kita šalis informuojama įvairia forma. Toks pranešimas apie įskaitymą turi atgalinį poveikį. Atgalinis įskaitymo veikimas reiškia, kad visų pirma turi atsirasti sąlygos,

⁶⁷ Постановление Президиума Высшего Арбитражного Суда РФ № 7222/99 от 20 июня 2000 года.

⁶⁸ Постановление Президиума Высшего Арбитражного Суда РФ № 2199/99 от 15 июня 1999 года.

⁶⁹ Zimmermann R. Comparative Foundation of a European Law of set-off and prescription. Cambridge University Press, 2000. p. 20.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 11 d. nutartis c. b. BUAB "Linkmenų statyba" v. UAB "Vilniaus vandenys", Nr. 3K-3-538/2004, kat. 36.2, 47.3;

leidžiančios įskaityti, o tik po to šalis gali pareikšti pareiškimą apie įskaitymą. Įskaitymas galimas tik tada, kada reikalavimai yra priešpriešiniai, vienaarūšiai ir vykdytini. Tik esant visoms šioms sąlygoms šalis turi teisę įskaityti savo reikalavimus. Taigi įskaitymo teisė atsiranda anksčiau negu teisė pareikšti pareiškimą apie įskaitymą.

Galima situacija, kada tam tikru momentu – praėityje įskaitymo teisė buvo galima, tačiau viena iš būtinųjų sąlygų prarasta (pvz.: suėjo reikalavimo teisės senaties terminas). Tokiu atveju, įskaitymas pagal Lietuvos teisę negalimas. Įskaitymas pagal Lietuvos teisę galimas tik esant visoms mūsų išvardintoms – reikalavimų priešpriešškumo, vienaarūšiškumo bei vykdytinumo sąlygoms. Nesant kuriai iš šių sąlygų, šalies pareiškimas apie įskaitymą, neturi galios.

Beje, atgalinį įskaitymo veikimą pripažįsta visos kontinentinės Europos valstybės (The retroactive effect of set-off).⁷¹ Prancūzijos teisėje įskaitymas vyksta automatiškai, t.y. *ipso iure*, tačiau ir toks įskaitymas pasižymi atgaliniu poveikiu. Įskaitoma automatiškai, bet tik tada, kada atsiranda visos įskaitymą leidžiančios sąlygos. Įskaitymo teisė atsiranda anksčiau negu įskaitymas automatiškai.⁷² Vokietijoje šalis informuojama apie įskaitymą tam tikru pranešimu. Todėl ir šioje valstybėje įskaitymas veikia atgal, kadangi pranešti apie įskaitymą galima tik tada, kada atsiranda visos įskaitymą leidžiančios sąlygos.⁷³

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų bei teisės teorijoje – nieko nepasakyta apie įskaitymo momentą. Teismai bei teorija neišaiškino ką galime laikyti įskaitymo momentu: ar tai pareiškimo apie įskaitymą momentas, ar kada kita šalis sužino apie pareiškimą įskaitymą? Tačiau nuo įskaitymo momento gali priklausyti daugelis teisinių padarinių. Mūsų manymu tikslinga įskaitymo momentą laikyti pareiškimo apie įskaitymą pareiškimo momentą, kadangi pareiškimas apie įskaitymą tuo pačiu būtų ir prievolių pabaigos momentas. Beje tarptautiniuose komerciniuose principuose (8.5 str.) nustatyta kad: „įskaitoma nuo pranešimo apie įskaitymą momento“.⁷⁴ Kadangi mūsų Civilinio kodekso normos daugeliu atveju paremtos tarptautinių komercinių sutarčių principais galime laikyti, kad įskaitoma nuo pranešimo apie įskaitymą momento.

---

⁷¹ Zimmermann R. Roman Law, Contemporary Law, European Law. The Civilian Tradition today. OXFORD UNIVERSITY press, 2001. p. 118 – 119.

⁷² Zimmermann R. Comparative Foundation of a European Law of set-off and prescription. Cambridge University Press, 2000. p. 25.

⁷³ Ten pat. p. 26.

⁷⁴ Tarptautiniai komercinių sutarčių principai. 2004m. www.unidroit.com,

Įskaitymo tvarka.

Civilinio kodekso 6.131 straipsnis reglamentuoja įskaitymo tvarką, nustato įskaitymo procedūrą. Įskaitymas yra vienašalis sandoris, nes pagal Civilinio kodekso 6.131 straipsnį įskaitymui pakanka vienos prievolės šalies pareiškimo, kuriuo apie įskaitymą yra pranešama kitai šaliai. Tam, kad prievolė pasibaigtų įskaitymu, užtenka vienos prievolės šalies valios, apie kurią turi būti informuojama kita šalis. Tai reiškia, kad įskaitymo teisiniai padariniai atsiranda, t.y. prievolė pasibaigia, nepriklausomai nuo kitos šalies valios ir požiūrio į tokį kontrahento veiksmą, tik būtina, kad kitai prievolės šaliai kontrahentas praneštų apie šį teisinį veiksmą.⁷⁵ Taigi esant trims įskaitymui reikalingoms sąlygoms (šalių reikalavimų priešpriešiškus, reikalavimų vienaarūšiškumas, prievolių vykdytinumas) bet kuri šalis gali taikyti įskaitymą, o kita šalis negali šio pareiškimo ginčyti, motyvuodama tuo, kad nedavė sutikimo, kadangi įskaitymo taikymui pakanka vienos šalies valios ir kitos šalies sutikimas nėra būtinas.⁷⁶

CK 6.131 straipsnio 2 dalis numato, kad šalis pasinaudojusi įskaitymo teise, apie tai privalo pranešti kitai šaliai, nes to reikalauja šalių bendradarbiavimo pareiga.⁷⁷ Šalių bendradarbiavimo pareigą apibrėžia Civilinio kodekso 6.38 straipsnio 3 dalis – kiekviena šalis turi atlikti savo pareigas kuo ekonomiškiau ir vykdydama prievolę bendradarbiauti su kita šalimi.

Civilinio kodekso 6.131 straipsnyje nesukonkretinta pareiškimo ar pranešimo kitai šaliai forma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad apie įskaitymą gali būti pranešta įvairia forma, jeigu sutartyje arba įstatyme nenustatyta specialios pranešimo formos.⁷⁸ Taigi pagal Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą pranešta apie įskaitymą gali būti tiek žodžiu, tiek raštu. Tačiau ši teismo užimta pozicija praktiniu požiūriu kritikuotina. Pagal CK įskaitymas nėra įvardintas kaip dokumentas, tai vienos prievolės šalies veiksmas, todėl pareiškimas gali būti pareikštas tiek žodžiu, tiek raštu. Svarbiausia, kad kita šalis sužinotų apie įskaitymą, nes įskaitymas bus atliktas tik tada, kai kita šalis sužinos apie įskaitymą. Tačiau kitai šaliai neigiant įskaitymo faktą, šalis, pareiškusi apie įskaitymą žodžiu, neturės jokių įrodymų apie tokį atliktą veiksmą.⁷⁹ Mūsų manymu, tikslinga

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. *UAB „Ferteksos transportas“ v. BR I „Gamybinis susivienijimas „Beloruskalij“*, Nr. 3K-3-624/2006, kat. 35.4, 40.2, 99.5;

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *R. Trilikauskas v. UAB „Gipsonas“*, Nr. 3K-3-561/2005, kat. 40.2;

⁷⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 174.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *BUAB „Farmakonas“ v. UAB „Tamro“*, Nr. 3K-3-504/2006, kat. 40.2;

⁷⁹ Įskaitymas kaip tarpusavio prievolių pabaiga. www.verum.lt

pranešti apie įskaitymą raštu, kadangi tokiu atveju būtų išvengta bereikalingų šalių ginčų dėl įskaitymo veiksmo atlikimo. Taigi pagal mūsų CK pareiškimas nėra dokumentas, nes jis yra veiksmas ir gali būti atliktas žodžiu arba raštu. Svarbiausia, kad kita šalis sužinotų apie tai, nes įskaitymas bus atliktas tik tada kai kita šalis sužinos apie įskaitymą. Geriausiai kitą šalį informuoti raštu (laiškas, telegrama, faksas), nes taip galima išvengti konfliktų tiek su kontrahentais, tiek su įmonių veiklą kontroliuojančiomis institucijomis, panorusiomis ištirti vieno ar kito veiksmo pagrįstumą.

Reikia pasakyti, kad pagal CK 6.131 straipsnio 2 dalį pranešimas dėl įskaitymo negalios jeigu įskaitymas bus daromas su tam tikra sąlyga ar nurodant jo terminą. Šitas straipsnis nustato, kad įskaitymas yra besąlyginis, tai yra draudžiama kelti tam tikras sąlygas ar nustatyti terminą.

Civilinio Kodekso 6.132 straipsnis nustato, kad skolininkui nustatytas lengvatinis terminas vienai iš skolų sumokėti nekliudo taikyti įskaitymo, nes lengvatinis terminas nustatomas jau suėjus prievolės įvykdymo terminui. Todėl tokiais atvejais prievolė jau yra vykdytina, o tam tikram terminui nukeliama tik priverstinio jos vykdymo galimybė.⁸⁰ Pavyzdžiui, skolos grąžinimo terminas suėjo, o prievolė neįvykdyta, kreditorius gali kreiptis į teismą. Teismas patenkindamas kreditoriaus ieškinį gali atidėti sprendimo vykdymą tam tikram laikui. Tokiu atveju kreditorius gali pasinaudoti įskaitymo teise.

Įskaityti galima net jeigu prievolė turi būti įvykdoma kitoje vietoje (CK 6.133 str.). Tokiais atvejais prievolės šalis, pasinaudojusi įskaitymo teise, turės kompensuoti kitos šalies patirtus nuostolius dėl to, kad prievolė nebuvo įvykdyta sutartoje vietoje. Ši taisyklė nustatyta tam, kad įskaitymo teise pasinaudojusi šalis tokiais atvejais gali nepagrįstai praturtėti, nes jai nebereiktų vykdyti prievolės konkrečioje vietoje. Todėl įskaitymo teise pasinaudojusi šalis turi atlyginti kitai šaliai patirtus nuostolius.

---

⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 175.

Įskaitymo įforminimas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad pareiškimas apie prievolės įskaitymą ir informavimas gali būti padaromas vienasmenišku aktu arba dokumentu, bet gali būti išreikštas abiejų šalių pasirašytame dokumente.⁸¹ Civilinio kodekso 6.131 straipsnis reglamentuoja, kai įskaitymui pakanka vienos šalies pareiškimo, aptariamasis įskaitymas pareiškiamas vienasmenišku aktu arba dokumentu. Bet kaip žinome, dar yra ir sutartinis įskaitymas. Sutartinio įskaitymo atveju prievolės šalys surašo skolų suderinimo ir įskaitymo aktą, kuriame nurodo, kokios sumos yra įskaitomos, tai yra pakankamas pagrindas, kad dvi šalys padarė pareiškimus dėl prievolių įskaitymo. Praktikoje pasitaiko kada šalys surašo tarpusavio „skolų suderinimo aktus“, tačiau šalys nesieja baigti tarpusavio prievolių, o tik pasitikrinti ar jų turimi duomenys apie partnerių įsiskolinimus yra tikslūs. Pabrėžtina, kad nėra labai jau didelio skirtumo tarp tarpusavio skolų suderinimo ir įskaitymo. Kilus ginčui tarp šalių viena šalis visada gali imti tvirtinti, kad šiuo aktu buvo sutarta dėl įskaitymo ir buvo siekta tarpusavio prievolių pabaigos. Dar 2004 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad: „jeigu prievolės šalys surašo skolų ar įskaitymo aktą, kuriame nurodo kokios sumos yra įskaitomos, tai yra pakankamas pagrindas, kad dvi šalys padarė pareiškimus dėl prievolių įvykdymo“.⁸²

Rašytinio akto pasirašymo metu juridinio asmens atstovai ne tik daro pareiškimus apie savo prievolių įskaitymą, bet ir yra informuojami apie kito asmens įskaitymą, todėl CK 6.131 straipsnio 2 dalies reikalavimai pareikšti valią dėl įskaitymo ir apie tai informuoti kitą šalį kartu įvykdomi. Kai įskaitymas įvykdomas tarpusavio įskaitymų akto pasirašymu, tai pareiškimas apie įskaitymą ir informavimas kitos šalies apie įskaitymo aktą sutampa ir prievolės pasibaigia įskaitymu nuo tokio akto pasirašymo.⁸³

Jeigu kreditorius turi skolininko išduotą skolos dokumentą, prievolė (skola) įskaitoma padarant įrašą skolos dokumente ir grąžinant šį dokumentą skolininkui. Jeigu įskaitymas nepadengia viso reikalavimo arba visos skolos dokumentas reikalingas kreditoriui kitoms teisėms įgyvendinti, kreditorius turi teisę pasilikti sau skolos dokumentą su įrašu apie įskaitymą, tačiau privalo apie įskaitymą pranešti skolininkui.⁸⁴

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 11 d. nutartis c. b. BUAB "Linkmenų statyba" v. UAB "Vilniaus vandenys", Nr. 3K-3-538/2004, kat. 36.2, 47.3;

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. rugsėjo 24 d. nutartis c. b. ŽŪB "Pajiešmeniai" v. D.Valeckienės įmonė, Nr. 3K-3-858/2003, kat. 36.2, 45.1.

⁸³ Ten pat.

⁸⁴ Guptor R. Įskaitymas, kaip prievolių pabaiga. Juristas, 2005, Nr. 5.

Pareiškimas apie įskaitymą turi būti besąlyginis. Jame negali būti tokių sakinių kaip „prašome jūsų sutikimo įskaityti“, nes tokiu atveju įskaitymas bus laikomas įvykdytu tik nuo antrosios šalies sutikimo išreiškimo ir sutikimo gavimo momento. Jeigu pagal šalių sudarytą sutartį nereikia, kad pranešimas apie įskaitymą būtų pateiktas tam tikra nustatyta forma, kaip minėta apie įskaitymą gali būti pranešta įvairiomis formomis.⁸⁵

Įmonių tarpusavio skolos įskaitymo būdu gali būti padengiamos, sudarant tarpusavio atsiskaitymų suderinimo aktą ar kitą panašų dokumentą, kuriuo šalys pareiškia savo valią įskaityti abipuses skolas ir nustato sąlygas, pagal kurias turi būti sumokėtas neišskaitytas skolos likutis. Dvišalis dokumentas gali būti abipusių reikalavimų įskaitymo aktas arba papildomas susitarimas. Taip pat galima sudaryti papildomą susitarimą dėl priešpriešinių reikalavimų įskaitymo prie pagrindinių sutarčių arba net parengti atskirą tarpusavio išskolinimo įskaitymo sutartį.⁸⁶

Abipusių reikalavimų akte reikalinga nurodyti šiuos duomenis: reikalavimų atsiradimo pagrindą, įskaitymo datą ir įskaitytas sumas. Šalių išskolinimas, nurodytas akte, turi būti patvirtintas atitinkamais dokumentais (sutartys, sąskaitos faktūros, darbų įvykdymo aktai ir t.t.). akte šalys patvirtina savo atsiskaitymus ir patvirtina savo sutikimą įskaityti.

Didelę reikšmę sudarant tarpusavio įskaitymo aktą turi jo parengimo data. Akte būtinai reikėtų nurodyti jo sudarymo datą, taip pat sandorių atlikimo ir išskolinimų susidarymo datas, prievolių įskaitymo atlikimo datą. Svarbu tai, kad nurodyta įskaitymo data negali būti ankstesnė negu operacijų atlikimo pagal sutartis arba tarpusavio išskolinimų atsiradimo data.⁸⁷

Apibendrinant galima pasakyti, kad įskaitymo apiforminimas priklauso nuo to, kokia įskaitymo forma buvo pasirinkta. Kaip žinome, vienas iš įskaitymo būdų apie tai pranešti kitai šaliai. Pranešama gali būti žodžiu, tačiau dažniausiai informuojama vienasmeniu aktu arba tam tikru dokumentu. Sutartinio įskaitymo atveju įskaitymo įforminimas dažniausiai atliekamas tam tikro dvišalio, trišalio ar daugiašalio įskaitymo akto pasirašymu.

---

⁸⁵ Ten pat.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Ten pat.

Išvados.

1. Įskaitymo instituto kilmė sietina su senovės Romos laikais. Jau senovės Romos teisininkai žinojo tokį įsipareigojimų panaikinimo būdą, kurį šiandien vadiname įskaitymu. Tiesa, Romos teisė iš pradžių įskaitymą išskyrė ne kaip savitą prievolių pabaigimo būdą, o kaip teisinio proceso supaprastinimo priemonę. Įskaitymas taip, kaip jį suvokiame dabar, pradėtas taikyti tik atsiradus formuliariniam procesui. Justiniano kodifikuota teisė nustatė prievolių įskaitymo sąlygas – priešpriešškumo, vienaarūšiškumo bei vykdytinumo.
2. Aukščiau paminėtos, prievolių įskaitymo taikymo sąlygos, išliko iki mūsų dienų bei aptinkamos dabartinėje Lietuvos teisėje. CK 6.130 straipsnis nustato – prievolė baigiasi įskaitymu, kai įskaitomas priešpriešinis vienaarūšis reikalavimas, kurio terminas suėjęs arba kurio terminas nenurodytas arba apibūdintas pagal pareikalavimo momentą. Šios sąlygos turi būti tikrinamos teismuose.
3. Lietuvos teismuose šalių reikalavimų priešpriešškumo, vienaarūšiškumo bei vykdytinumo sąlygos aiškinamos ir taikomos teisingai. Priešpriešškumo sąlyga reiškia, kad kreditoriaus ir skolininko reikalavimai turi būti priešpriešiniai, tai yra kreditorius turi būti skolininkas skolininko atžvilgiu, o skolininkas kreditoriumi kreditoriaus atžvilgiu. Priešpriešiniai reikalavimai turi būti vienaarūšiai. Lietuvos Aukščiausiasis teismas išaiškino, kad sąvoka „vienarūšiai reikalavimai“ yra taikytina ne prievolės rūšiai, o prievolės objektui. Reikalavimų vykdytinumas reiškia, kad įskaitomi tik tokie reikalavimai, kurių terminas suėjęs arba kurio terminas nenurodytas ar apibūdintas pagal pareikalavimo momentą. Aptariamoms sąlygoms nėra absoliučios. Įstatymai arba šalių sudarytos sutartys numato išimtis, kurioms esant galima nesilaikyti aptariamų sąlygų.
4. Reikalavimo perleidimas – tai įstatyme numatyta išimtis, kada galima įskaityti, nesilaikant reikalavimų priešpriešškumo sąlygos. Įskaitymo teisę, reikalavimo perleidimo atveju, reglamentuoja CK 6.107, CK 6.108, CK 6.136 straipsniai. Tačiau CK 6.108 straipsnio norma neaiški, iš esmės pakartoja CK 6.136 straipsnį. Mūsų manymu įskaitymo teisei, reikalavimo perleidimo atveju, reglamentuoti pakanka CK 6.107 bei CK 6.136 straipsnių nuostatų. Įskaitymo teisė skolos perkėlimo atveju nenumatyta, kadangi perkeliama skola, o ne pati reikalavimo teisė.

5. Lietuvos teismai nepasisakė apie sutartinio įskaitymo teisę. Sutartinio įskaitymo teisė nenumatyta ir Lietuvos Respublikos įstatymuose. Tačiau visos teisinės sistemos pripažįsta sutartinio įskaitymo teisę, pasiremiant sutarčių laisvės principu. Sutartinis įskaitymas šalims suteikia maksimalią laisvę, nustatant tvarką bei sąlygas, kuriomis baigiama prievolė. Sutartiniu įskaitymu galima įskaityti ir nevienarūšius, nepriešpriešinius bei dar nevykdytinus reikalavimus. Šalys sudarydamos sutartinį įskaitymą negali nepaisyti imperatyvių įstatymo normų, kurios įtvirtintos CK 6.134 straipsnyje.
6. Civilinio kodekso 6.134 straipsnis numato sąrašą atvejų, kai įskaitymas yra draudžiamas. Tai imperatyvios įstatymo normos, todėl įskaitymas negalimas visais atvejais, taip pat ir šalių tarpusavio susitarimu.
7. Įskaitymas bankroto ir nemokumo atveju parodo bendrą valstybės teisinę orientaciją. Lietuvos teismai nuosekliai nuo 2001 metų laikėsi pozicijos, kad įskaitymas bankroto atveju yra draudžiamas. Tokiu būdu yra ginamas visų kreditorių interesas, o ne kreditoriaus turinčio teisę įskaityti interesas. Lietuvos teismai išaiškino, kad įskaitymas nemokumo atveju, kol dar neiškelta bankroto byla, yra galimas. Tačiau iškėlus bankroto bylą pradeda veikti įskaitymą draudžiantys įstatymai ir įskaitymas negalimas.
8. Įskaitoma yra pranešant apie įskaitymą kitai šaliai. Mūsų teismai pasisakė, kad toks pranešimas yra vienos šalies valios išraiška, todėl nereikalingas kitos šalies sutikimas, kad būtų įskaitoma. Teismai taip pat nurodė, kad pranešama gali būti įvairia forma – žodžiu bei raštu. Ši teismų pozicija kritikuotina praktiniu požiūriu. Manytina, kad tikslingiausia informuoti kitą šalį raštu, taip išvengiant bereikalingų ginčų dėl įskaitymo pagrįstumo.
9. Įskaitymo įforminimas priklauso nuo to, kokia įskaitymo forma buvo pasirinkta. Viena šalis informuoja kitą šalį apie įskaitymą vienasmeniu aktu arba tam tikru dokumentu. Sutartinio įskaitymo atveju, įskaitymo įforminimas dažniausiai atliekamas tam tikro dvišalio, trišalio ar daugiašalio įskaitymo akto pasirašymu.

Šaltinių bei literatūros sąrašas:

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žinios. 1992, Nr. 31 – 953);
2. 1964 m. liepos 7 d. Civilinis kodeksas (Žinios. 1964, Nr. 19 – 138);
3. 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žinios. 2000, Nr. 74);
4. 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Žinios. 2000, Nr. 74 – 2262);
5. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. (Žinios, 2004, Nr. IX-2112).
6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. (Žinios, 2001, Nr. IX – 216).
7. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. (Žinios, 2001, Nr. IX-218).

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Гражданский кодекс Российской Федерации часть первая. Принят Государственной Думой 21 октября 1994 года.
2. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų.
3. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Prieiga per internetą: www.unidroit.org.

Specialioji literatūra:

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003;
2. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis. (moksl. redakt. D. Ambrasienė, E. Baranauskas). Vilnius: M. Riomerio universitetas, 2004.
3. NEKROŠIUS, I; NEKROŠIUS, V; VĖLYVIS S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.
4. MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė. I d.* Vilnius: Justitia, 2002.
5. MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė*. Vilnius: Justitia, 1996.
6. DERHAM, Rory. *The Law Of Set-Off. Third edition*. OXFORD, 2003.

7. *Гражданское право*. Том 1. Учебник. Издан. 4 (под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого). Москва: Проспект, 2000.
8. ZIMMERMANN, Reinhard. *Comparative Foundation of a European Law of set-off and prescription*. Cambridge University Press, 2000.
9. ZIMMERMANN, Reinhard. *Roman Law, Contemporary Law, European Law. The Civilian Tradition today*. OXFORD UNIVERSITY press, 2001.
10. ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of obligations. Roman Foundations of the Civilian tradition*. Juta & Co, LTD.

Straipsniai:

1. Драгунов В. Односторонний и договорный зачет: российская практика и международный опыт. Prieiga per Internetą: www.lawfirm.ru
2. Guptor R. Įskaitymas, kaip prievolių pabaiga. *Juristas*, 2005, Nr. 5.
3. Įskaitymas kaip tarpusavio prievolių pabaiga. Prieiga internetu: www.verum.lt

Teismų sprendimai:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 13 d. nutartis c. b. *Lietuvos bankas v. LAB "Tauro bankas"*, Nr. 3K-7-95/2001, kat. 125.6;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. sausio 24 d. nutartis c. b. *LAB "Turto bankas" v. UAB "Kaišiadorių agrofirma"*, Nr. 3K-3-101/2001, kat. 36.2, 32.1, 115, 95.1;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. sausio 31 d. nutartis c. b. *AB "Litimpeks bankas" v. D. Ginaičio individuali įmonė*, Nr. 3K-3-128/2001, kat. 31.3.6, 36.2;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 18 d. nutartis c. b. *LAB "Tauro bankas" v. AB "Alytaus chemija"*, Nr. 3K-3-129/2002, kat. 36.2, 57.2;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. *Specialios paskirties AB "Šiaulių energija" v. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija atstovaujama AB "Turto bankas"*, Nr. 3K-3-699/2002, kat. 31.4, 31.5, 32.1, 36.2;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. rugsėjo 24 d. nutartis c. b. *ŽŪB "Pajiešmeniai" v. D. Valeckienės įmonė*, Nr. 3K-3-858/2003, kat. 36.2, 45.1;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis c. b. *G.Krasnovskij v. UAB "Vienituras"*, Nr. 3K-3-1182/2003, kat. 21.2.2.1;

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. sausio 29 d. nutartis c. b. *G.Damulis v. R.Kreipavičius*, Nr. 3K-3-98/2003, kat. 36.2, 27.6, 57.1, 94.5;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. *Kalipėdos apskrities VMI v. AB "Agrovegus"*, Nr. 3K-3-484/2004, kat. 125.5;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 4 d. nutartis c. b. *BUAB "Arminga ir ko" v. M.Paukštė*, Nr. 3K-3-465/2004, kat. 35, 36.2;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 11 d. nutartis c. b. *BUAB "Linkmenų statyba" v. UAB "Vilniaus vandenys"*, Nr. 3K-3-538/2004, kat. 36.2, 47.3;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 24 d. nutartis c. b. A. *Stankovskienės IĮ v. UAB „Abuva“*, Nr. 3K-3-505/2005, kat. 36.1, 40.2, 52.3;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *R. Trilikauskas v. UAB „Gipsonas“*, Nr. 3K-3-561/2005, kat. 40.2;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. *UAB „Sigeta“ v. UAB „Kriautė“*, Nr. 3K-3-597/2005, kat. 42.8, 52.3, 114.11;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 15 d. nutartis c. b. *UAB „Bonitana“ v. UAB „Vilkma“*, Nr. 3K-3-199/2006, kat. 40.2, 50.1;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *BUAB „Farmakonas“ v. UAB „Tamro“*, Nr. 3K-3-504/2006, kat. 40.2;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 24 d. nutartis c. b. *Lietuvos Respublikos finansų ministerija v. AB „Oruva“, UAB „Oruva“ ir Ko, UAB „Parex lizingas“*, Nr. 3K-3-529/2006, kat. 21.4.1.1, 35.6.1, 40.2, 126.8;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. *UAB „Ferteksos transportas“ v. BR I „Gamybinis susivienijimas „Beloruskalij“*, Nr. 3K-3-624/2006, kat. 35.4, 40.2, 99.5;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 21 d. nutartis c. b. *BUAB „Spedlog“ v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-22/2008, kat. 126.8;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 31 d. nutartis c. b. *UAB „Ferteksos transportas“ v. BR I „Gamybinis susivienijimas „Beloruskalij“*. Nr. 3K-3-202/2008, kat. 35.4, 40.2;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. Nutarimas *„Dėl įstatymo taikymo įmonių bankroto bylose“*, Nr. 33.
22. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo sprendimai (Верховный Суд Российской Федерации). Prieiga internetu: www.supcourt.ru

Summary.

A set-off as a ground for discharge of obligations and its application in court practice.

The law of set-off provides another example of how our modern legal thinking is still unconsciously dominated by Roman law. Both in modern and in Roman law are the rules relating to *compensatio* or set-off – from purely dogmatic point of view probably the most interesting manner of terminating an obligation. The law of set-off is based on tradition reaching back to Roman law. Nowadays, it should be noted that set-off is very considerable practical significance, on both a national and international level, it covers an enormous range of situations. The law of set-off is used in private and in public law too. Though, the law of set-off is used in many cases, but set-off has not traditionally been a topic to which a large amount of scholarly attention has been devoted. Because of this vacancy we decided to write this topic - A set-off as a ground for discharge of obligations and its application in court practice.

Purpose of this topic was:

- Determine the background institution of set-off;
- Discuss the articles 6.130 – 6.140 of our civil code;
- Determine how the law of set-off is used in our courts practice.
- Discuss problematical aspects the institution of set-off;
- Show different regimes concerning the effect of set-off.

The law of the set-off was regulated in 1964 civil code, but this regulation was incomplete. Our new civil code became operative in 2001. This civil code improved our regulation concerning the law of the set-off. The right of set-off is based by article 6.130 – a debtor may, under certain circumstances, defeat his creditors claim in view of a cross-claim against that creditor. There are three main requirements under which set-off may be declared: mutuality, obligations of the same kind, cross-claim due. Set-off may be declared only if one party has all these requirements at the same time. All these requirements are correctly applied in our courts practice.

Lithuanian courts didn't offer an opinion about set-off by agreement. There is not such a institute in our civil code too. But all legal systems allow set-off by agreement: two parties may agree to discharge their mutual obligations by setting off one against the other. Set-off by agreement follows from the general recognition of freedom of contract.

Our courts analyzed various questions about the institution of set-off: method of a set-off, perfection of a set-off, prohibition of a set-off and others. But in many cases Lithuanian courts had

to offer their opinion about set-off in bankruptcy or insolvency. Set-off in bankruptcy provides as, the law orientation of our nation. Lithuanian courts from Independence Day till nowadays had an opinion, that set-off is not possible in bankruptcy. Such regulation means that Lithuanian courts protect all creditors' interests, but not one creditor, who has a right of set-off, interests. Lithuanian civil code article 6.140 allows as to discharge an obligation by set-off in insolvency.

As we mentioned before, the law of set-off is not recognized only in Lithuanian law. All legal systems recognize the institution of set-off. There are several different regimes of set-off in legal systems, but regardless that, the main purpose the institution of set-off in all the systems is to discharge the obligations of the debtor and creditor towards each other.